

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра педагогіки та методики навчання іноземних мов

Кваліфікаційна робота магістра

з педагогіки

на тему: « Формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти »

Допущена до захисту

« _____ » _____ року

Завідувач кафедри

_____ Черниш В.В.

Студентки групи МСОкт 01-22

Філологічного факультету

освітніх технологій,

спеціальності 014 Середня освіта,

освітньо-професійної програми

Викладання європейських мов

на основі комбінованих технологій

(англійська мова і друга західно-

європейська мова)

Кулик Валерії Павлівни

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук,

доцент **Волярська О. С.**

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	7
1.1 Стан проблеми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді..	7
1.2 Зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи.....	26
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.....	36
2.1 Програма формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в університеті.....	36
2.2 Аналіз результатів емпіричного дослідження.....	58
2.3 Рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти	71
Висновки до розділу 2.....	76
ВИСНОВКИ.....	79
РЕЗЮМЕ	82
SUMMARY.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Студентська молодь – це та категорія суспільства, що постійно зазнає змін, цьому слугує як вік студентів, так і їхнє світосприйняття. Хоча перше ствердження є частково правильним, адже у всьому світі нема обмеження на вік вступу до вищого навчального закладу, тож студентами можуть стати усі охочі. Одним із завдань вищої школи є сприяти формуванню морально-ціннісної сфери. Ця тема залишається цікавою для багатьох науковців, що прагнуть зробити внесок у розвиток цього питання. Через постійні трансформації у суспільстві методи, форми та зміст формування морально-ціннісної сфери змінюються, а отже, і потребують додаткових досліджень. З початку пандемії Covid-19 та переходу на дистанційний формат навчання роль університету у процесі формування морально-ціннісної сфери поступово знижувалась, але зараз можемо спостерігати позитивні переміни, тому розгляд та подальше дослідження цього питання дозволить покращити стан вивчення цієї проблеми на сьогодні.

Законодавчо-нормативним підґрунтям вивчення виховного процесу у вищій школі є Конституція України, Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепція національного виховання студентської молоді (2009), Концепція національно патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» (2019).

Проблеми виховання студентської молоді в умовах вищої освіти хвилювали не одне покоління вчених, про що свідчить кількість наукових робіт, починаючи з минулого сторіччя. Науковців цікавлять різні аспекти освіти: від питання фінансування вищої освіти в Україні та світі до історіографічного огляду досліджень університетської освіти.

Варто зазначити, що морально-ціннісна сфера студентів є системним феноменом, яке досліджували зарубіжні й українські науковці. Проблеми

формування морально-ціннісної сфери студентської молоді приділяли увагу зарубіжні педагоги (Г. Бієста, Р. Карен, К. Дорн, С. Фебріані, Ф. Неві та ін.), психологи (М. Кассенс, Р. Марк, К. Теох, В. Крецшмар та ін.). Питання формування морально-ціннісної сфери цікавило й українських науковців, серед них психологи (І.Бех, І. Батерейна,) та педагоги (Н. Бочаріна, А. Жукова, Є. Костик, М. Палагнюк та ін.). Молодь та студентство як особливу соціально-демографічну групу досліджували такі науковці: О. Ступак, О. Караман, С. Савченко, С. Пащенко, А. Москаленко). Процес соціалізації активно досліджувався українськими педагогами: А. Капською, В. Оржеховською, Л. Міщик, М. Євтухом, О. Сердюк. Тему виховання широко розглядали науковці: О. Степанов, Н. Долга, Т. Саннікова, Г. Горохова, М. Фіцула. Зміст, форми та методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи були провідними темами для зарубіжних дослідників (Т. Степелфорд, Т. Райлі, Е. Токі, В. Кабасенч), а також для українських дослідників (О. Максим, Н. Михальченко, Е. Заредінова, Р. Вдовиченко І. Цілінко та ін.).

Теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що достатньо глибоко розроблено окремі аспекти проблеми виховання студентської молоді у вищій школі, проте відсутні дослідження, в яких цілісно проаналізовано формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетів. Недостатній рівень розробленості зазначеної проблеми зумовив вибір теми магістерського дослідження «Формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти».

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Відповідно до мети варто виокремити такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розробки проблеми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої освіти у сучасній психолого-педагогічній теорії і практиці.

2. Визначити зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді.

3. Розробити програму формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в університеті.

4. Провести педагогічний експеримент з визначення ефективності формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи.

5. Скласти рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Об'єкт дослідження – морально-ціннісна сфера студентської молоді.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Для досягнення цієї мети, вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація поглядів науковців на різні аспекти досліджуваної проблеми, аналіз нормативної документації – для визначення мети, завдань, об'єкта, предмета; аналіз власної діяльності – для створення програми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах лінгвістичного університету; *емпіричні*: педагогічний експеримент, анкетування, бесіда, опитування – для експериментальної перевірки ефективності програми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах лінгвістичного університету; *методи математичної статистики* для інтерпретації отриманих даних педагогічного експерименту; *обсерваційні* (самопостереження, спостереження) – для створення рекомендацій з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що:

- виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено зміст формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах лінгвістичного університету;

- уточнено форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої освіти, складено порівняльну таблицю ефективності проведення виховних заходів зі студентською молоддю в дистанційному та аудиторному форматі;

- подальшого розвитку набули теоретичні уявлення та практики формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в закладах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні рекомендацій з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Публікації. Основні положення дослідження опубліковано у тезах доповіді на тему «Морально-ціннісна сфера студентської молоді в умовах університетської освіти»

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи зумовлені її цілями і завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, резюме українською та англійською мовами, списку використаних джерел та 5 додатків. Повний обсяг роботи – 108 сторінок, з них 80 сторінок тексту. У роботі подано 1 таблицю, 21 рисунок, використано 118 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1 Стан проблеми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді

У дослідженні фокусуємо увагу на формуванні морально-ціннісної сфери саме в умовах університетської освіти, тому пропонуємо розглянути поняття вищої освіти детальніше.

У Законі України «Про освіту» (2017) у ст. 10 вища освіта віднесена до складників освіти («Про освіту», 2017).

За Державним стандартом освіти і національного освітнього законодавства, що знаходиться у Законі України про вищу освіту (2014), вищою освітою слід вважати рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації («Про вищу освіту», 2014).

Згідно із словником термінів і понять сучасної освіти, автором якого є Л. Михайлова (2020) поняття «вища освіта» схарактеризовано як «ступінь знань, що набуваються в закладах вищої освіти на базі повної загальної освіти, необхідний фахівцям вищої кваліфікації в різних галузях» (с.21)

На нашу думку, найбільш влучне трактування поняття вищої освіти ми знайшли у Загальному положенні Закону України «Про вищу освіту»: «Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на

рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» («Про вищу освіту», 2014).

Відповідно до розділу II, ст. 5 «Про рівні та ступені вищої освіти», підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень, другий (магістерський) рівень, третій (освітньо-науковий) рівень («Про вищу освіту», 2014)..

Основним учасником навчального процесу є студент, тому пропонуємо детальніше розглянути визначення поняття. Сам термін пішов від латини *studens*, в мові оригіналу має значення «ретельний працівник». Б. Грінченко (1927) у словнику української мови запропонував таке визначення: «Студент – це той, хто навчається у вищому або середньому спеціальному навчальному закладі» (с. 199).

О. Мороз, О. Падалка та В. Юрченко у навчальному посібнику «Педагогіка і психологія вищої школи» пропонують визначати студента як молоду людину, яка характеризується професійною спрямованістю та готується до висококваліфікованого виконання функцій фахівця в певній професійній галузі (Мороз та ін., 2006). На нашу думку, у цьому визначенні є неточність, адже наразі університетська освіта не обмежується за віком та може бути отримана не тільки молодого людиною.

У підручнику з методики викладання у вищій школі автори пропонують розглядати студентство як найкультурнішу частину молодого суспільства. Науковці схиляються до того, що саме студентську молодь можна вважати первинною основою формування сучасної інтелігенції (Малихін та ін., 2019). Ми схиляємося до думки, що студентська молодь є дуже важливою для суспільства, адже ця категорія є нашим майбутнім інтелектуальним потенціалом. Відновлення нашої країни після агресорських дій росії впаде на плечі не тільки іноземним інвесторам, але й нашим студентам, чії інновації та свіжі погляди на проблеми допоможуть швидше повернути Україну до звичайного існування. Аналізуючи науковий доробок сучасних авторів, однією з суттєвих та особливих

рис студентської молоді є постійний пошук сенсу життя та бажання втілювати нові ідеї. Варто зазначити, що брак життєвого досвіду часто призводить до того, що конструктивна та справедлива критика переходить у стан критицизму, а в подальшому у нігілізм (Малихін та ін., 2019). Ми вважаємо, що цього можна уникнути вчасним втручанням та допомогою студенту у розборі певних життєвих питань, адже життєвий досвід викладача може бути корисним у цьому.

Процес соціалізації відіграє суттєву роль у житті студентів. Проаналізуємо сутність процесу соціалізації. Питаннями соціалізації займалися як зарубіжні, так українські дослідники. Серед українських А. Капська (2015), Н. Грабар (2017), Л. Міщик (1997), С. Харченко (2016) та ін. У працях цих науковців було висвітлено різноманітні аспекти процесу соціалізації: історичне становлення поняття, аналіз зарубіжних теорій соціалізації, соціалізація в контексті суспільних умов тощо. Молодь і студентство як особливу соціально-демографічну групу досліджують О. Ступак (2021), О. Караман (2020), С. Савченко (2019), С. Пащенко (2018) та ін. Різні аспекти соціалізації студентів у виховному просторі закладу вищої освіти вивчають В. Коваленко (2021), С. Соболева (2019) Л. Коняєва (2021) та ін. Так, С. Савченко вважає, що соціалізація студентської молоді має свою основу у рецесії розгляду соціально-психологічних особливостей студентства як соціальної групи (Савченко, 2019).

Узагальнюючи, хочемо відзначити, що соціалізація характеризує засвоєння соціальних умінь і навичок спілкування, діяльності, різних соціальних ролей, стереотипів поведінки у суспільстві, придатних для успішної життєдіяльності. До інституцій соціалізації, на нашу думку, слід віднести сім'ю, заклади освіти, установи культури, релігійні організації тощо.

Процес соціалізації особистості, її становлення, формування та розвиток, відбувається у взаємодії з навколишнім середовищем, яке знаходиться під впливом зовнішніх і внутрішніх соціальних чинників. Як зазначали М. Євтух та О. Сердюк, до чинників соціалізації варто віднести: 1) макрочинники (світ і космос, планета, держава, соціум), 2) мезочинники (етнокультурні і соціокультурні умови й соціальні групи, в яких живе і розвивається людина), 3)

мікрочинники (сім'я, заклади освіти, позашкільні виховні установи, релігійні конфесії, групи однолітків, які характеризують мікросоціум (Євтух & Сердюк, 2003).

У кінці ХХ ст. українськими науковцями було доведено, що складний процес соціалізації продовжується все життя людини, проходячи низку вікових етапів. Так, Л. Міщик виокремлює і пояснює такі етапи: 1) первинний; 2) становлення соціальної зрілості; 3) вибір професії; 4) реалізація вибору у трудовій діяльності; 5) післятрудова (Міщик, 1997). Ми погоджуємося з твердженням дослідниці, що набуття соціальних рис, необхідних для життя в умовах вищої освіти, є соціалізацією особистості студента. Цікаво, що соціалізація, починається ще на етапі становлення соціальної зрілості, коли вибір напрямку професійного спрямування ще не зроблений (наприклад, у процесі навчання в закладі загальної середньої освіти).

Зробимо висновок, що процес соціалізації студентів та загальний розвиток їхньої особистості залежить від спадковості, середовища та умов виховання. Проте виховання передбачає перш за все цілеспрямовані дії, посередництвом яких студентам свідомо намагаються прищепити бажані якості і норми поведінки у соціумі, тоді як соціалізація поряд із вихованням включає не спеціально організовані чи спонтанні впливи, завдяки яким студентська молодь долучається до культури і стає повноправною і повноцінною категорією суспільства. Згідно з концептуальними положеннями норма соціалізації розглядається як багатомірний еталон соціалізованості окремого студента з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних характеристик. Цю норму соціалізованості, яка досягається агентами соціалізації і самим індивідом, розглядають як міру засвоєння громадських якостей, що виконуються студентом в умовах суспільства.

Оскільки процес соціалізації наразі здебільшого відбувається в умовах дистанційного навчання, він може частково відрізнятись від звичного, традиційного. Звісно, відсутність фізичного контакту зі студентами змінює способи впливу. Проте, і в умовах дистанційного навчання процес соціалізації

може бути ефективним. Завдяки дистанційним зустрічам студенти мають можливість обговорювати різні питання, це може стосуватися не лише навчання, а й спеціально організованих заходів. Також можлива організація різноманітних групових робіт, студенти попередньо отримують спільні проекти для подальшої роботи в групах. Сучасні українські заклади вищої освіти активно продовжують впроваджувати усі можливі методи для соціалізації студентів в умовах дистанційної освіти. Викладачі підтримують студентів та допомагають уникнути соціальної ізоляції студентам.

Сучасні умови спонукають утворення та в цілому загострення проблем виховання студентів. Поступова втрата морально-ціннісних орієнтирів призводить до того, що молодь нині дуже часто перебуває у стані невизначеності. Виховання є значущим в контексті формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти. Заклади вищої освіти мають можливість впливати на процес формування шляхом включення в освітні програми предметів, що тісно пов'язані з морально-ціннісною сферою, а також за допомогою виховних заходів. Великий потенціал у позитивному впливі на моральну сферу студентів має їхнє залучення до участі у різноманітних проєктах, дискусіях, симпозіумах та виховних заходах.

Проблема виховання студентської молоді є актуальною серед наукових доробків як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Слід розглянути поняття «виховання» в широкому та вузькому розумінні. Л. Маценко у навчальному посібнику «Теорія і методика виховання» пояснює, що слово «виховання» можна вважати похідним від таких слів як: «ховати» або «вирощувати». В українській народній педагогіці спочатку це слово вкладало у себе трохи інший зміст. Для прикладу, це було «оберігати від небезпеки», а ось вже з часом слово «виховання» стало більш знайомим для нас та отримало більш звичне значення, а саме: вирощувати дітей та освічувати їм правил поведінки (Маценко, 2019). В Українському педагогічному словнику (1997) нам вдалось знайти таке визначення: «Виховання – це процес цілеспрямованого і систематичного формування особистості, зумовлений дією багатьох факторів. Процес виховання

двосторонній, це система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості» (с. 41). На нашу думку, воно чітко відповідає нашим запитам, але продовжимо аналіз для більш розгорнутої панорами вивчення цього поняття.

Енциклопедія сучасної України пропонує таке визначення поняття виховання більше з філософського аспекту: «Виховання – це прийняті у суспільстві практики, завдяки яким людина засвоює певні способи поведінки уміння, знання, світорозуміння та систему цінностей» (*Енциклопедія сучасної України*, б. д.). У вузькому значенні «виховання» розглядають як особливий вид цілеспрямованої професійної діяльності, який включає також засвоєння загальних та спеціальних знань та умінь.

Варто зазначити, що метою виховання, на думку С. Гончаренка, є сприяння розвитку у вихованця виявленого обдарування чи отримання якихось задатків відповідно до мети. Засобом виховання науковець виділяє насамперед приклад, який вихователь подає вихованцеві, потім — наказ (вимога й заборона), переконання, привчання й навчання (Гончаренко, 1997, с. 44).

Навчальний посібник з педагогіки пропонує нам визначення: «Виховання як соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Мотивами виховання можна вважати спонукальні причини дій і вчинків людини» .

У своїх працях Н.Волкова пропонує поділити структуру процесу виховання на такі етапи як (Волкова, 2018):

1. Оволодіння знаннями, нормами і правилами поведінки;
2. Формування почуттів (стійких емоційних ставлень людини до явищ дійсності). Цей етап, у свою чергу, сприяє змінам визначених дій особистості із сфери розумового сприймання у сферу емоційних переживань, що робить їх стійкими, та активізації психічних процесів людини.
3. Формування переконань (інтелектуально-емоційного ставлення суб'єкта до будь-якого знання як до істинного або неістинного).

4. Формування умінь і звичок. Варто зазначити, що саме цей етап потребує поступовості.

Пропонуємо узяти класифікацію О. Степанова. Дослідник пропонує такі види виховання:

1. Конфесійне (або релігійне) виховання, відповідно до Української релігієзнавчої енциклопедії, – «це форма виховного впливу на особистість, покликаним якої є формування поглядів на релігію як найвищу духовну цінність, що є єдиним визначальним фактором не лише суспільного і культурного процесу, а й життєдіяльності особи» (*Українська Релігієзнавча Енциклопедія*, б. д.).

Певні методи релігійного виховання згадуються у праці Я.А. Коменського у XXIV розділі «Великої дидактики». У своєму творчому доробку педагог дав назву цьому виду виховання «Метод прищеплення благочестя» (Коменський, 2003). Вітчизняні педагоги та вчені, такі як: К. Ушинський (1994), І. Ортинський (1988), І. Огієнко (1992), Г. Ващенко (2003) у своїх працях наголошували, що релігійне виховання є основною складовою української системи виховання.

Сучасні дослідники К. Журба і О. Докукіна (2018); Н. Долга (2019), Т. Саннікова (2007), акцентують увагу на гуманістичній спрямованості духовного виховання, таким чином у своїх працях аналізують духовну сферу як складову феномена культури.

У контексті релігійного виховання Н. Долга пропонує під визначенням «виховання духовності» мати на увазі процес становлення системи духовних цінностей особистості, що можуть привести до включення її внутрішніх механізмів саморозвитку (Долга, 2019). У свою чергу Т. Саннікова у праці «Духовне виховання підлітків засобами християнської етики» пропонує розглядати духовне виховання як певний процес розвитку і саморозвитку особистості шляхом інтеріоризації християнських цінностей (Саннікова, 2007). Ми можемо зробити висновок, що поняття «духовне виховання» та «релігійне виховання» майже тотожні у своєму значенні.

Отже, підбиваючи підсумки, ми можемо зазначити, що релігійне або конфесійне виховання має вагомим значення для студентської молоді з різноманітних причин. Таке виховання є важливим елементом у формуванні особистості, сприяє, у свою чергу, підвищенню рівня етики та моралі у поведінці, розвитку духовності. Слід не забувати, що кожний має власні погляди на релігію, тому будь-яке примушення є некоректним. Варто підкреслити, що в залежності від університету, приділяється різна увага релігійному вихованню. Таким чином, якщо навчальний заклад знаходиться в країні, де релігія має сильний вплив на суспільство, там рівень релігійного виховання буде вищий.

2. Політичне виховання. Відповідно до Енциклопедії сучасної України політичним вихованням варто вважати процес систематичного і цілеспрямованого впливу на різні категорії та групи населення з метою формування політичної свідомості, культури цінності, установок, уявлень, переконань, моделей політичної поведінки, що виявляються у безпосередній діяльності суб'єктів політичного процесу та забезпечені відтворення політичного життя суспільства (*Енциклопедія сучасної України*, б. д.). Оскільки політичне виховання в родині може бути завідомо однобоким, завданням навчального закладу має бути врівноважити ці знання та виховати у студента критичне мислення стосовно політичних питань. Аналізуючи актуальні публікації, можна помітити, що актуальність політичного виховання знижалась. Спостерігалось зростання аполітичності серед студентів на фоні їхньої несформованості політичної свідомості. Наслідками таких дій стали частіші маніпуляції від різноманітних політичних партій над студентами (Рижанова, 2019).

Варто зазначити, що законодавство України щодо вищої освіти («Про вищу освіту», 2014) чітко підкреслює відокремленість цього інституту соціалізації від політики та політичних організацій, саме невтручання їх в освітній процес. Відомо, що у закладах освіти заборонено утворювати осередки політичних партій та і взагалі функціонування політичних об'єднань, а отже, і залучення до участі студентів у заходах, що організовуються партіями, але це не

стосується бесід, що є запланованими навчальним закладом в умовах освітньої програми («Про вищу освіту», 2014; «Про освіту», 2017). Проаналізувавши зміст законів, які раніше були згадані, можна виділити, що відбувається уникнення терміну «політичне виховання». На нашу думку, найімовірніше це пов'язано з метою уникнення суперечень академічної свободи.

Більш ґрунтовно питання політичного виховання розкривається у Концепції національного виховання студентської молоді (2009), а також у Концепції національно патріотичного виховання дітей та молоді (2015). На нашу думку, на тлі подій 24 лютого 2022 року в найближчому майбутньому спостерігатиметься зростання інтересу студентів до політичного життя країни, що, в свою чергу, спричинить збільшення досліджень з цих питань.

А. Рижанова нагадує, що політичне виховання має бути демократичним та не змушувати студентів притримуватись певних політичних цінностей. Метою політичного виховання можна вважати виховувати в студентів ціннісне ставлення до політичного буття.

Отже, задля формування громадської позиції політичне виховання має відроджуватися у вищій школі. Як і релігійні, так і політичні погляди мають доволі суб'єктивний характер, тому вони не можуть бути нав'язані.

Наступним видом виховання є моральне виховання. Формування всебічного розвитку особистості невід'ємно пов'язано з моральним вихованням.

Питанням морального виховання студентської молоді займалися як іноземні науковці: Н. Самбу (2021), Г. Бієста(2021), С. Фебріані і Ф. Неві(2020), так і вітчизняні науковці: Н. Гринькова (2020), М. Палагнюк і К. Фомін (2023), Г. Горохова (2023), Є. Костик (2020), С. Віцько і А. Макаренко (2020).

Енциклопедія практичної психології пропонує таке визначення: «моральне виховання – це формування понять та суджень, почуттів і переконані, навичок і звичок поведінки, що відповідають нормам суспільства» (*Психологія – енциклопедія практичної психології*, б. д.).

В український педагогічному словнику С. Гончаренко (1997) дає більш вичерпне визначення цього поняття: «Моральне виховання полягає в

цілеспрямованому формуванню моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванню звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології» (с. 144). Сучасні дослідження схиляються до того, що основними методами морального виховання можуть бути переконання, привчання, заохочення. Методологічною основою морального виховання є етика (Батерейна, 2021).

О. Степанов зазначає, що моральне виховання формує моральні поняття, погляди і переконання. Воно покликане також сприяти розвитку моральних почуттів, що виражають запити, оцінки, спрямованість духовного розвитку особистості. Моральне виховання передбачає формування національної свідомості й самосвідомості, прищеплення національних цінностей (любові до рідної землі, свого народу та ін.), готовності до праці в ім'я Батьківщини (Степанов, 2014).

Також О. Степанов (2014) пропонує виділити певні чинники ефективності морального виховання молоді:

- «створення у закладі освіти психологічного клімату поваги до моральних норм, правил людського співіснування» (с. 201);
- «відповідність змісту морального виховання його меті й рівню морального розвитку вихованців» (с. 201);
- «розумне співвідношення між словесними і практичними методами виховного впливу, що забезпечує єдність моральної свідомості і поведінки» (с. 202);
- «своєчасне вживання виховних заходів, акцентування уваги на попередженні аморальних явищ в студентському колективі» (с.203);
- «подолання авторитарного стилю у ставленні педагогів до вихованців, побудова його на принципах гуманізму» (с. 203).

Сучасні нормативно-правові документи, такі як: Закон України «Про вищу освіту» («Про вищу освіту», 2014), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (Концепція реалізації державної політики у сфері реформування

загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, 2016), Програма «Нова українська школа у поступі до цінностей» (Інститут модернізації змісту освіти, б. д.), Концепція «Національного виховання дітей та студентської молоді» (2009) просують тенденцію того, що важливим елементом є низка морально-етичних вимог.

Моральне виховання є важливим у формуванні сучасної особистості. Воно підвищує свідомість людини щодо моральних питань, дає можливість навчитись захищати власні здорові цінності та переконання.

Естетичне виховання є наступним невід'ємним видом виховання, адже людина, що вважається всебічно розвинутою, однозначно прагне до естетичної гармонії навколо себе.

Питання естетичного виховання було цікавим як для зарубіжних науковців: Н. Гаскіл і К. Стенлі (2023), Ф. Юей (2021), М. Колієр (2018), М. Флемінг (2018), так і для українських, таких як: Т. Грищенко (2019), О. Косінова (2019), Н. Сідаш (2022). М. Фіцула (2010).

Формування творчої активності напряму залежить від впливу естетичного виховання на особистість. С. Гончаренко (1997) пропонує таке визначення цього поняття в Українському педагогічному словнику: «естетичне виховання є важливим елементом самого виховного процесу. Цей вид виховання безпосередньо спрямовується на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» (с.115).

Концепція художньо-естетичного виховання від 2004 року зазначає: «Глобалізація як провідна ознака сучасності та соціокультурні процеси в Україні, що формуються на ґрунті багатовікових вітчизняних традицій і в загальному контексті європейської та світової інтеграції з орієнтацією на загальнолюдські фундаментальні демократичні цінності громадянського суспільства, зумовлюють необхідність переосмислення концептуальних засад художньо-естетичного виховання. Нові тенденції розвитку культури

інформаційного суспільства, пов'язані з глобальним поширенням мас-медіа, не можуть не впливати на систему освіти та виховання, яка в усі часи гнучко реагувала на соціокультурні умови і потреби (Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, 2004).

У навчальному посібнику з педагогічної психології О. Степанова (2014) нам вдалось знайти такі завдання естетичного виховання:

- «Утворення та безпосередньо формування естетичних понять, поглядів та переконань, а також почуттів» (с. 99).
- «Нарощування вміння естетично оцінювати явища» (с. 99).
- «На основі розвитку власних творчих здібностей формувати потреби та здатності створювати естетичне та прекрасне в житті» (с.100).

Також варто виділити умови ефективності естетичного виховання:

- «Утворення сприятливої середовища у закладі освіти для естетичного виховання. Відповідна атмосфера має позитивний вплив» (с.110).
- «Звернення до народних традицій і обрядів у виховній роботі зі студентами. Культурна спадщина є важливою частиною нашої національної ідентичності. Вивчення народних традицій допомагають розвивати фантазію та творчі здібності студентів. Звісно, цю умову можна розглядати через призму формування естетичного смаку» (с. 110).
- «Висока естетична культура різноманітних виховних заходів. За цієї умови у студентів покращується почуття естетичної гармонії. Подібні заходи позитивно впливають на розвиток творчих здібностей та активізують у студентів інтерес до мистецтва. Для прикладу таких виховних заходів пропонуємо додати відвідування театральних вистав, концертів, художніх виставок» (с. 111).
- «Висока естетична культура викладачів і студентів у зовнішньому вигляді й у стосунках. Важливо зазначити, що викладачі часто стають прикладом для своїх студентів, тому якщо викладач притримується

загальноприйнятої естетики у своїй поведінці, зовнішньому вигляді, культурі – це позитивно вплине на формування естетичної свідомості студента» (с. 122).

Отже, саме взаємодія усіх учасників навчального процесу є основою розвитку естетичної культури студентів.

Наступним пропонуємо розглянути економічне виховання. Питання економічного виховання набуває дедалі більшого значення. Стрімкий розвиток глобалізації, посилення конкуренції та зміни в економічній сфері принесли нові виклики та можливості для молоді. У цьому контексті розуміння економічних процесів, фінансова грамотність, уміння приймати зважені рішення є надзвичайно важливими для подальшої успішності та самореалізації студентів. Український учений-педагог М. Фіцула (2010) пропонував таке визначення поняття: «економічне виховання – це організована педагогічна діяльність, спрямована на формування економічної культури» (с. 201). Розуміння основних закономірностей розвитку ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, налагодження структури, удосконалення виробничих відносин, систем і методів управління – все це є важливою частиною економічної культури. Аналізуючи праці Акімової (2023), Косінової (2019), Сідаш, (2022), можна зазначити, що економічна свідомість забезпечує розуміння соціально-економічного життя та перетворює кожного на активного та творчого учасника виробничого процесу. Слід вважати загальнообов'язковим формування економічної свідомості молоді в умовах реформування економіки.

Економічне виховання студентів необхідне для розвитку їхньої економічної обізнаності та розуміння економічних законів і принципів, за якими функціонують ринки в сучасному світі. Це сприяє розвитку навичок економічного мислення, аналітичного та критичного мислення, які важливі для успішного вирішення проблем та подолання труднощів у сфері економіки.

Питання економічного виховання часто привертало увагу науковців. Таким чином, О. Шпак, В. Терес, Н. Примаченко у своїй праці «Професійно-педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів як наукова

проблема» пропонують притримуватись такого визначення, що до економічного виховання можна віднести сформовані знання, вміння, навички та відношення до економічної діяльності (Шпак та ін., 2015). Відповідно до думок переважної кількості науковців, підкреслюється соціальна спрямованість економічного виховання, що проявляється у можливості особистості взаємодіяти з іншими для забезпечення власних економічних потреб та інтересів (Ворох & Коломоєць, 2022).

З дослідження Т. Боршуляк можна виділити дві точки зору на економічну освіту. Перша охоплює розвиток сучасного економічного мислення в окремих людей шляхом культивування таких якостей: як ощадливість, старанність і організованість. У той же час друга точка зору розглядає економічну освіту як структуровану педагогічну ініціативу, яка прагне прищепити економічну свідомість молоді, дозволяючи їй зрозуміти економічні відносини, виробничі відносини та розвиток продуктивних сил (Боршуляк, 2016).

Враховуючи проведені науковцями теоретичні дослідження щодо сутності економічної освіти, можна зробити висновок, що зміст цієї категорії в основному зводиться до розуміння особистістю економічних понять, закономірностей економічного розвитку та формування економічної структури особистості, його мислення, формування навичок економічної поведінки, економічної соціалізації особистості, бережливе ставлення до ресурсів і приватної власності, розуміння власного становища в суспільстві та трудових відносинах, формування морально-економічних якостей, економічної культури та ін.

В. Ворох та Т. Коломоєць (2022) у праці «Поняття економічного виховання та його зв'язок із спорідненими категоріями» виокремлювали такі завдання економічного виховання молоді:

— «ознайомлення молоді із законами ринкової економіки, шляхами підвищення її ефективності, вдосконалення виробничих відносин, системою і методами управління виробництвом» (с. 23).

— «формування здатності до економічного мислення, вміння оволодівати новими методами і прийомами праці, адже це дозволяє студентам аналізувати

економічні явища, частково прогнозувати наслідки прийнятих рішень та раціонально використовувати ресурси» (с.23).

— «розвиток здорових матеріальних потреб, умінь розпоряджатися грошима. Звісно, що розуміння та вміння керувати власними фінансами дозволить студентам досягти фінансової незалежності, сприятиме подальшому розвитку самодисципліни та відповідальності» (с.23).

На нашу думку, у навчальних закладах, що не мають економічного профілю, уваги економічному вихованню приділяють недостатньо. Зазвичай, студенти, в яких не має економічного спрямування, не беруть участі в різноманітних проєктах, конференціях та зустрічах. Нам здається, що варто розширювати виховну програму для студентів, додаючи в неї відвідування різноманітних лекцій та семінарів, присвячених розвитку та удосконаленню їхніх знань в економічному середовищі.

З кожним днем все більшого значення набуває патріотичне виховання студентів. Пропонуємо розглянути базові дефініції цього поняття.

О. Ковальчук (2015) у своїй праці «Сучасний погляд на національно-патріотичне виховання» використовує таке визначення: «патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму» (с.31).

Відповідно до «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» пропонується таке визначення «національно-патріотичне виховання – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави». Також зазначається, що найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського

народу, Батьківщини, держави, нації (Концепція національно патріотичного виховання дітей та молоді, 2015).

Згідно з Указом Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», що набрав чинності від 21 травня 2019 року, слід вважати патріотичне виховання складовою національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа (Про Стратегію національно-патріотичного виховання, 2019). Також зазначається, що патріотичне виховання має різні складові, такі як: громадянсько-патріотичні, військово-патріотичні та духовно-моральні.

Повертаючись до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань: «утвердження у свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки; підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя» (Про Стратегію національно-патріотичного виховання, 2019);

-«усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій» (Про Стратегію національно-патріотичного виховання, 2019);

- «утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного

ставлення до природи» (Про Стратегію національно-патріотичного виховання, 2019);

- «формування мовленнєвої культури» (Про Стратегію національно-патріотичного виховання, 2019);

- «спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму» (Про Стратегію національно-патріотичного виховання, 2019).

Про зростання актуальності цього питання свідчать кількість статей. Причини підвищення інтересу можна пояснити таким фактором як особливий історичний контекст. Після отримання незалежності від СРСР наша країна стикалася з численними викликами. Події, які спостерігає українська молодь, тільки підкреслюють важливість національної єдності та підтримки країни. Україна, як незалежна країна, продовжує зміцнювати свою національну ідентичність. Студентська молодь, як ніхто інший, усвідомлює важливість своєї ролі у цьому процесі.

Як зазначає українські науковці О. Онопрієнко та О. Онопрієнко (Онопрієнко & Онопрієнко, 2021), саме патріотичне виховання студентів активно сприяє формуванню національної свідомості, розумінню та цінуванню власної культури, мови, історії та традицій. Варто зазначити, що одним з найвпливовіших аспектів збільшення інтересу до патріотичного виховання можна вважати вплив глобалізації. Цей процес має вплив на культурні та ідентичні аспекти суспільства. У цьому контексті патріотичне виховання студентів є важливим фактором збереження та розвитку національної спадщини та самосвідомості.

Звісно, що питання патріотичного виховання також хвилює іноземних дослідників. Таким чином, у 2018 році Р. Каррен та Ч. Дорн видали книгу під назвою «Patriotic Education in a Global Age» (Curren & Dorn, 2018), де активно піднімали питання концепції патріотичного виховання та патріотизму в цілому. У своєму доробку вчені простежили цілі та обґрунтування, які, у свою чергу,

мали вплив на прищеплення патріотизму в американських школах протягом багатьох років.

Дієвими патріотичними ініціативами можна вважати симпозиуми та конференції. Прикладом такого заходу вважаємо доречним згадати «The National Symposium on Patriotic Education», ця ініціатива відбувається щороку, запрошеними учасниками є, в першу чергу, педагоги, а також політики та експерти з різних галузей. На меті заходу є обговорення ролі освіти у розвитку патріотизму та громадянської активності серед студентської молоді (*College of the Ozarks hosts The National Symposium on Patriotic Education with nationally renowned speakers*, б. д.).

Американська педагогиня Е. Міллер писала про те, що участь у вищезгаданому симпозиумі з патріотичного виховання була справді пізнавальним досвідом, адже подібні заходи спонукають молодь більше цікавитись історією своєї країни та спілкуватися на ці теми з тими, хто їх оточують (*College of the Ozarks hosts The National Symposium on Patriotic Education with nationally renowned speakers*, б. д.).

Науковець Т. Шевчук зазначав, що симпозиуми з патріотичного виховання мають позитивний вплив на формування національної свідомості (Шевчук, 2023). Звісно, питання, що охоплюються під час заходу, стосуються не тільки патріотизму, а й охоплюють права людини та її цінності як громадянина країни.

Отже, організація лекцій та виховних заходів, присвячених тематиці патріотизму, позитивно впливатиме на розвиток морально-ціннісної сфери сучасних студентів.

Останнім видом виховання пропонуємо розглянути правове виховання студентів. Вікова категорія студентської молоді дозволяє їм бути активним і значущими у суспільному житті, що просто не є можливим без знання своїх прав та обов'язків. Метою університету є підготовка студентів до професійної діяльності, а будь-яка професія не може уникати базових правових аспектів, тому ми вбачаємо коректним розглядати цей вид виховання на рівні з усіма. Проблематика цього питання цікавила багатьох педагогів.

В Енциклопедії сучасної України нам вдалось знайти таке визначення – «це процес та система засобів формування у окремих індивідів та суспільств в цілому правової свідомості та правової культури відповідно до рівня розвитку суспільних відносин (*Енциклопедія сучасної України*, б. д.). Це визначення здебільшого використовують українські науковці.

Трохи видозміненим визначення пропонують сучасні українські науковці В. Кириченко та О. Куракін, які у науковому доробку під назвою «Теорія держави і права» пропонують трактувати правове виховання як цілеспрямований, повсякденний і систематичний вплив держави та її інститутів, громадянських об'єднань і організацій на свідомість людей з метою формування у них належного рівня таких явищ, як правова свідомість, правова культура і зразкова законослухняна поведінка (Кириченко & Куракін, 2010).

У підручнику «Основи психології і педагогіки» О. Степанов (2014) притримується такого визначення «Правове виховання – це виховна діяльність закладу освіти, сім'ї, правоохоронних органів, спрямована на формування в молоді правової свідомості, навичок і звичок законослухняності» (с. 221).

Формування правової свідомості та розуміння своїх прав та обов'язків і є метою правового виховання.

Аналізуючи все вище згадане, ми можемо впевнено говорити про те, що лише комплексний підхід до виховання студентської молоді може мати успіх та результат. Приділяючи достатню кількість уваги кожному з видів виховання, нам вдасться досягти гармонійного розвитку особистості, активуючи при цьому усі важливі аспекти існування. Кожна молода людина має власний потенціал, а отже, основне завдання вищезазначених видів виховання – це всебічно підготувати людину до повноцінного життя у суспільстві, підтримуючи усі належні норми поведінки. Тому формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти напряду залежить від організації виховання.

Таким чином, у контексті нашого дослідження під формуванням морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти

розуміємо цілісний і системний вплив різних видів виховання у вищій школі на особистість студента.

У наступному підрозділі проаналізуємо зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи в українській і зарубіжній педагогічній теорії і практиці.

1.2 Зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи

Як ми вже раніше зазначали, що процес морально-ціннісної сфери відіграє значущу роль у житті молоді. Варто пам'ятати, що кожний етап розвитку суспільства так чи інакше супроводжується формуванням нового та специфічного набору і структури цінностей, які сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів на особистісні принципи життєдіяльності, про це йшлося у «Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості» (Горбова та ін., 2023). Однак ми притримуємося думки, що цей набір має стандартні цінності, які доповнюються новими відповідно до потреб самого суспільства. Адже кожна історична подія може затребувати свої необхідності. Так, для прикладу, Революція Гідності підняла патріотичні орієнтири та цінності молоді на новий рівень. Тоді багато студентів брали участь у протестах, відстоюючи свої права, та підкреслювали важливість процвітання демократичних цінностей. Справедлива система влади, свобода слова та демократія – все це стало складовою частиною морального кодексу студентської молоді від 2014 року. Про позитивний вплив цих подій на формування морально-ціннісної сфери свідчить збільшення кількості виховних заходів задля підтримки цих цінностей надалі, а також поява нових кінематографічних творчих доробків з цієї теми. Можемо стверджувати, що дані події активували свідомість багатьох українців.

Відомо, що система цінностей – насамперед моральних – має визначальне значення у змісті будь-якої культури, бо виступає як об'єднувальний фактор

суспільства. Традиції кожного етносу характеризуються своїми особливостями в ціннісних підходах, що дозволяє розглядати ціннісні орієнтації як матеріал, на якому формується та чи інша етнічна та національна культура.

Питання морально-ціннісної сфери студентської молоді цікавило багатьох науковців. Проаналізувавши вагому частину матеріалу, ми, здебільшого, розділяємо думки таких науковців, як: І. Бех (2012), У. Михайлишин (2016), Н. Михальченко і Р. Вдовиченко (2019). Серед зарубіжних авторів-науковців нас зацікавили такі: Т. Степлфорд і Т. Райлі (2018), Л. Крецшмар і Е. Токі (2017), В. Кабасенч (2016).

Український психолог І. Бех у своїх наукових доробках зазначав, що моральні цінності є найвищими життєвими цінностями індивіда, які зумовлюють і підпорядковуються іншим цінностям суспільства (національним, політичним, ідеологічним, економічним, освітнім тощо) (Бех, 2012). Вчений також констатував, що існує необхідність морально-духовного становлення особистості як умови її гармонійного розвитку та соціалізації. Аналізуючи наукові праці цього автора, наскрізною ідеєю є першочергова роль сучасної освіти у контексті формування морально-ціннісної сфери у студентської молоді (Бех, 2018).

Американські вчені Т. Райлі та Т. Степлфорд у праці «Наука, чеснота і моральне формування» сам процес формування морально-ціннісної сфери студентів розглядають як послідовну зміну станів, пов'язаних з розвитком чеснот та сприянням людському добробуту. Автори вважають, що науку слід вважати одним з видів практики, яка, у свою чергу, має сприяти формуванню цих самих чеснот у студентської молоді. Набуття цих характеристик надає подальшу можливість студентам ставати моральними лідерами в суспільстві. Т. Степлфорд та Т. Райлі активно аналізують роль саме науки або, іншими словами, наукової освіти на процес формування морально-ціннісної сфери студентів (Reilly & Stapleford, 2018).

Як вже відомо, сам процес формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи є складним та різнобічним. Як

зазначали Н. Бондаренко та А. Дубограй, в сучасних умовах перед вищою освітою ставляться нові завдання, які, у свою чергу, потребують нових підходів до організації та змісту навчально-виховного процесу у вищій школі (Бондаренко & Дубограй, 2018). Н. Бочаріною та Л. Шкуріною у їх творчому доробку під назвою «Особливості прояву ціннісних орієнтацій студентської молоді» було визначено, що морально-ціннісну сферу можна вважати багатограним соціальним феноменом, який має на меті характеризувати спрямованість і зміст діяльності особистості. Він (феномен) став складовою частиною системи міжособистісних стосунків і визначає не тільки ставлення людини до світу, а й підхід до себе, також додає зміст та напрямок особистісним позиціям поведінці та вчинкам (Бочаріна & Шкуріна, 2022).

О. Сіпакова у роботі «Ціннісні орієнтації студентської молоді» констатувала, що суспільство з кожним разом висуває до студентів, а пізніше молодих фахівців, все новіші вимоги, таким чином призиваючи до відродження та розвитку національної культури, національної освіти. Метою усього раніше переліченого є формування гідного представника культури своєї країни (Сіпакова, 2017).

У статті «Дослідження когнітивного компонента ціннісних орієнтацій студентів-волонтерів», авторкою статті Д. Подолянчук, були визначені соціально-психологічні чинники, які впливають на формування морально-ціннісної сфери студентів. По-перше, зростання ступеня самостійності молоді в прийнятті рішень. Це ми можемо спостерігати від початку навчання першокурсників, адже часто трапляється, що для навчання майбутні студентам необхідно переїхати у інше місто. Таким чином, молодь вже активно бере на себе відповідальність за свої вчинки та власні рішення. Кожний крок наближає молодь до самостворення особистості, що враховує наслідки своїх дій. По-друге, активне самостворення. Цей чинник ми прослідковуємо у тому, що молодь може вільно відстоювати свої думки. Сучасні реалії показують, що студенти саме та категорія населення, що гостро реагує та вправно захищає свої власні кордони. По-третє, зосередження уваги на обраних цінностях.

Студентська молодь, особливо починаючи від 2 курсу, фокусується на тому, що для неї важливо (Подолянчук, 2021). Різноманітні дослідження А. Іваненко (2022); Н. Бочаріна (2022) ; І. Цуркан (2022) демонструють нам, що молодь вправно ставить собі пріоритети на подальше життя і зосереджується на їхньому досяганні; домінування декларованих цінностей над реальними, про цей чинник ми можемо говорити, аналізуючи наявність у студентському середовищі певних конфліктів цінностей. Емоційно слабші студенти під тиском суспільства можуть почати нехтувати власними цінностями та підлаштовуватись під загальноприйняті; юнацький максималізм, цей чинник яскраво проявляється у активній громадянській позиції цієї категорії. Нині ми спостерігаємо, що студенти організують багато заходів та власних ініціатив, беруть участь у різноманітних акціях. З цього і витікає наступний чинник: бажання змінити світ на краще, наочно ми можемо спостерігати це щодня. Велика кількість студентів, що виїхала нині за кордон, виходить на мирні протести та акції, аби привернути увагу світу на трагедії в Україні. До подій 2022 року студенти активно сприяли розвитку усіх галузей науки в рідній країні та за її межами. Студентська молодь прагнула і прагне розвивати власну країну задля подальшого комфортного проживання тут.

У змісті процесу формування морально-ціннісної сфери студентської молоді, Н. Бочаріна та Л. Шкуріна обстоюють завдання надання цілісності аксіологічного, гносеологічного та практичного етапів у формуванні кожної конкретної моральної якості (Бочаріна & Шкуріна, 2022) .

У статті І. Цілінко «Діагностика морально-ціннісної сфери особистості» змістом формування морально-ціннісної сфери можна вважати розвиток моральної свідомості з усіма її аспектами. Звісно, що значущу роль у питанні змісту формування цієї сфери входить і виховання моральних якостей особистості (Цілінко, 2017). Така думка є доцільною до нашого дослідження.

Отже, зміст морально-ціннісної сфери можна розглядати з різних поглядів, але основна ідея полягає в тому, що ця сфера містить в собі систему цінностей,

яка, у свою чергу, визначає ставлення студентської молоді до навколишнього світу.

Наступним важливим питанням для нас є розгляд форм та методів формування морально-ціннісної сфери здобувачів вищої освіти. Відомо, що форми формування морально-ціннісної сфери можуть бути різноманітними, але важливим пунктом є врахування саме цільової групи, у нашому випадку – це студенти. В умовах університетської освіти необхідно враховувати як інтереси, так і потреби всіх учасників освітнього процесу.

Вивчаючи останні дослідження з теми формування морально-ціннісної сфери, ми натрапили на статтю «Форми та методи формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти» української науковиці Е. Заредінової. Авторка статті зазначає, що система цінностей людини є фундаментом її ставлення до світу (Заредінова, 2020). Ми погоджуємося з думкою авторки.

Н. Мацола у праці «Психолого-педагогічні механізми формування ціннісних орієнтацій студентів» виділяє функції, які, на її думку, є важливою ланкою у процесі формування ціннісних орієнтацій студентів вищого навчального закладу. Науковицею було виділено евристичну функцію, вона передбачає оволодіння прийомами та методами самопізнання, рефлексії (Мацола, 2020). Ми вважаємо, що шляхом використання таких методів можна досягти хороших результатів, адже студентська молодь зможе адекватніше оцінювати події навколо себе, зможуть реальніше аналізувати як свої дії, так і вчинки оточення. Також завдяки цим методам є можливим виховання в умовах закладу вищої освіти свідомих громадян, здатних відповідати за свої вчинки. Наступною функцією науковиця виділяє гуманістичну. Ця функція має на меті підкреслити той факт, що людина є найвищою цінністю. Кожна особистість індивідуальна і потрібно плекати у студентському суспільстві прийняття цього. На нашу думку, це матиме позитивний вплив на формування свідомості. Серед усіх функцій, запропонованих науковицею, ми хотіли б ще зупинитись на чуттєво-емоційній функції, авторка зазначає, що саме завдяки цій функції

відбувається розчинення емоційної сфери, що є складовою частиною морально-ціннісної сфери (Мацола, 2020).

Українська педагогиня О. Максим у праці «Формування ціннісних орієнтація як механізм ресоціалізації девіантів» пропонує форму соціально-психологічного тренінгу для формування морально-ціннісної сфери, цей тренінг містив в собі методи мінілекції, техніку «мозкового штурму», групові дискусії, рольові ігри, психодраматичні вправи, самотійну роботу. Серед запропонованих методів ми виділяємо ще метод рефлексії, адже він містить в собі, за словами автора, вправи на самопізнання та зворотній зв'язок, що є необхідним для покращення результатів процесу формування (Максим, 2018).

І. Лобочук у своїй праці під назвою «Впровадження методу проектів як одного з креативних методів навчання іноземної мови для формування ціннісної сфери студентів» зазначала, що для формування морально-ціннісної сфери можна застосовувати такі методи, як роз'яснення, приклад, навіювання, переконання, вправи, оцінювання (Лобачук, 2020).

Е. Заредінова писала, що форми і методи, спрямовані на формування ціннісної сфери, сприяють змінам якісних характеристик особистості, розвитку людини, її творчих здібностей, входженню у світ цінностей (Заредінова, 2020).

Зарубіжні науковці активно обговорюють метод стимулювання та мотивації. Основною ідеєю цього методу є те, що викладач може використовувати різні засоби для нагороди чи підбадьорення студентів чи навпаки покарання за певні промахи. Метою цього методу вважається формування соціальної свідомості у студентів, яка є складовою морально-ціннісної сфери людини. Недоліком є те, що постійне застосування цього методу може спровокувати залежність студентів від зовнішньої мотивації, погіршуючи внутрішню. Цей метод майже не застосовується у педагогічній практиці України.

Після аналізу декількох наукових статей за темою формування морально-ціннісної сфери ми схилиємось до думки, що більшість вчених притримуються думки, що форми можна поділити на масові (вони, зазвичай, мають вплив на велику кількість студентів), групові (такі форми впливають лише на групи

студентів або певні колективи). Студенти в групах мають спільні інтереси, що допомагає в подальшому формуванні морально-ціннісних орієнтацій. Різноманітні студентські об'єднання дозволяють активніше проводити заходи з питань морально-ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців та менш поширені форми – індивідуальні.

Прикладом масової форми формування морально-ціннісної сфери може бути концерт або виступи у вищому навчальному закладі. А. Харченко у праці «Особливості психологічного благополуччя студентів різних профілів підготовки», посилаючись на роботи впливових науковців сьогодення, наголошує, що відповідно до Концепції новітнього освітнього простору вимагається повна модернізація вищих навчальних закладів у середовище, що має зарадити формуванню різнобічно розвиненої особистості (Харченко, 2021). Майбутній фахівець має бути готовий до подій сьогодення. Зазвичай, організацією таких заходів займається студентське самоврядування. Студентка, голова студентського самоврядування, м. Київ, А. Ковшарова зазначала, що студентське самоврядування відіграє важливу роль у відстоюванні прав та інтересів студентів, виявленні і вихованні лідерських якостей та організації інтелектуального, спортивного та розважального дозвілля (Ковшарова, 2020). У свою чергу, О. Літвінчук пропонує розглядати студентське самоврядування як автономію та організацію позанавчальної діяльності, а також як невід'ємну частину формування морально-ціннісних орієнтацій. (Літвінчук, 2020).

Прикладом групової форми є засідання та тренінги. У переважній більшості організацією подібних заходів також займається студентське самоврядування. Українська науковиця О. Літвінчук застерігає, що викладачу слід відмежуватись від настанов та вказівок під час таких заходів і зосередитись на обговоренні життєвих ситуацій, щоб надати можливість студенту сформулювати своє власне ставлення до правил поведінки у суспільстві, а також до поведінки інших людей (Літвінчук, 2020). Ми вважаємо, що такий досвід матиме позитивний вплив на формування морально-ціннісної сфери студентів. Таким чином, студенти матимуть можливість дати адекватну оцінку тому, що

відбувається навколо них і зробити відповідні висновки. Але роль викладача зберігається доволі значною, адже саме викладач пропонує теми диспутів, дискусій та тренінгів, щоб направляти правильно вектор подій.

Менш поширеною формою у використанні є індивідуальна. Українська науковиця Е. Заредінова пропонує такі приклади цієї форми: індивідуальну консультацію, індивідуальні заняття та бесіди (Заредінова, 2020). Оскільки формування морально-ціннісної сфери, зазвичай, відбувається колективно, індивідуальний аспект цього поняття є маловивченим. На нашу думку, головним недоліком індивідуальних форм можна вважати відсутність можливості аналізувати та ділитись своїм спостереженнями з групою. Завдяки тому, що кожний учасник групи окрема особистість з власним досвідом є можливість взаємообмінюватись ним та формувати власну думку з питання. Звісно, вагомою перевагою у такій формі як індивідуальна залишається відсутність впливу суспільства, адже він може відігравати як позитивну, так і негативну роль.

Сучасні науковці не фокусують свою увагу лише на одній формі, тому конкретної поради щодо використання певної форми формування знайти не вдалось. Ми вважаємо, що, обираючи форму формування морально-ціннісної сфери, організатору необхідно відштовхуватись від теми та фізичних можливостей та підлаштовуватись під сьогоденні реалії. Більшість методів можуть бути застосовані як у дистанційному форматі, так і в аудиторному форматі.

Висновки до розділу 1

У першому розділі увага дослідження була зосереджена до питання формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти. Нам вдалось проаналізувати вагому частину літератури з цієї проблеми, а також нами було розглянуті необхідні нормативні документи, такі як: Закон України «Про освіту» (2017 р.), Державний стандарт освіти і освітнього законодавства, також нас зацікавили Концепція національного

виховання та Концепція національного патріотичного виховання дітей та молоді. Питання формування морально-ціннісної сфери цікавить не одне століття науковців, про це свідчить велика кількість наукових праць, тісно пов'язаних з цією проблемою. У роботі ми звертались як до вітчизняних науковців, таких як: І. Бех, С. Деркач, Л. Маценко, О. Падалка, Л. Семенова, В. Юрченко та інші, а й до зарубіжних науковців: М. Колієр, Г. Ліу, Н. Тамбур, М. Флемінг, Г. Чанг

Оскільки виховання є складовою процесу формування морально-ціннісної сфери, нами також було приділено достатньо уваги цьому аспекту. Після ретельного аналізу різноманітних джерел ми змогли виділити для себе найактуальнішу класифікацію цього поняття. Також були визначені основні завдання кожного виду виховання, а також його безпосередні методи та вплив на студентську молодь сьогодення.

Більшу частину свого часу студенти проводять, так би мовити, у стінах свого закладу вищої освіти (ЗВО). Від початку пандемії 2020 р. більшість ЗВО перейшла на дистанційний або змішаний формати, тому питання соціалізації в умовах дистанційного навчання неабияк цікавило науковців. Ми розділили думки таких авторів: Н. Сеньовська, М. Стрижньова, О. Цюняк. Не звертаючи уваги на зміну форми навчання, роль ЗВО залишається вагомим. Зараз студенти як ніколи потребують підтримки та уваги до себе, адже усі, хто продовжують навчання під час війни, піддаються психологічним стресам та, звісно, фізичним перевантаженням, що в цілому негативно впливають на їхнє світосприйняття.

Проаналізовано зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи в українській і зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Після детального аналізу наукових доробків вчених України та зарубіжних країн ми змогли сформулювати власну думку з питання формування набору цінностей, що відбувається під впливом розвитку суспільства. На нашу думку, у цей набір входять стандартні цінності, такі як: чесність, повага, відповідальність, справедливість та інші. З часом набір модернізується та підлаштовується під запит суспільства, при цьому не втрачаючи свою основу.

Через стрімкий розвиток соціум висуває більше вимог до студентів, тому, окрім освітньої мети, університет має допомагати студентам зі здобуттям софт-навичок. Щоб майбутній фахівець був конкурентоспроможним та ефективним в роботі багато університетів позиціонують себе як соціальну інституцію. На разі спостерігається збільшення уваги до софт-навичок шляхом заохочення студентів опановувати ці навички не лише самостійно, а й у межах вищого навчального закладу. Завдяки тому, що університети активно впроваджують різноманітні ініціативи та конференції, студенти постійно мають можливість практикувати свої софт-навички.

Нами було виділено три основні форми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університету: це індивідуальна, групова та масова. Звісно серед трьох форм є постійний лідер як в результативності, так і у використанні – це групова форма, адже більшість виховних заходів, тренінгів та форумів відбуваються саме в цій формі. На другому місці залишається масова форма. У своїй результативності, вона мало поступається попередньо згаданим, але має недолік у неможливості повного контролю результатів учасників. Останнє місце у використанні посідає індивідуальна форма. На нашу думку, хоч ця форма має доволі високу результативність, вона все одно не може повноцінно конкурувати з вищезгаданими формами, оскільки її використання є вкрай нечисленним, бо викладач-куратор фізично не може приділити кожному студенту індивідуально увагу. Також неможливість студенту ділитися своїми думками з однолітками та спостерігати за ними робить цю форму не актуальною для формування повноцінної соціальної людини. Вибір форми формування морально-ціннісної сфери необхідно обирати, спираючись на фізичні можливості та актуальні реалії.

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.

2.1 Програма формування морально- ціннісної сфери студентської молоді в університеті

Одним із завдань нашої кваліфікаційної роботи є проведення педагогічного експерименту. Задля того, щоб коректно це зробити, ми детально розібрались з цим поняттям та проаналізували його.

Пропонуємо порівняти декілька визначень. Відповідно до дефініції, яку надають Н. Тверезовська та В. Сидоренко у науковому доробку «Методологія педагогічного дослідження», педагогічним експериментом можна вважати той метод дослідження, під час якого відбувається активний вплив на педагогічні явища за допомогою створення нових умов, що мають повністю відповідати меті дослідження та його цілі (Тверезовська & Сидоренко, 2015).

В. Ортинський у посібнику «Педагогіка вищої школи» педагогічним експериментом називає умисно організований науковий або виховний процес, що відбувається в освітньому просторі для подальшого аналізу взаємодії в умовах діяльності (Ортинський, 2011). Сучасна науковиця А. Жукова у своєму актуальному дослідженні під назвою «Особливості організації та проведення педагогічного експерименту як основного інструменту дослідження лідерської компетенції у студентів» пропонує розглядати педагогічний експеримент як науково поставлений досвід перетворення педагогічного процесу в точно враховані умови (Жукова, 2023). Науковиця наголошує, що під педагогічним експериментом сучасна педагогіка має на увазі метод дослідження, який використовується з певною метою, а саме визначити ефективність застосування окремих методів і засобів навчання та виховання (Жукова, 2023). Завдяки педагогічному експерименту можна пояснити або передбачити структуру

розвитку певних педагогічних явищ та фактів. Це ж стосується і актуальних тенденцій та модернізацій в педагогічному процесі (Ортинський, 2011).

Тема педагогічного експерименту залишається актуальною вже більше на пів століття, тому зацікавленість не вщухає і нині. Група вчених з двох провідних університетів у співдружності розглянули питання педагогічного експерименту у статті «Педагогічний експеримент для перевірки ефективності методичної системи організації алгоритмічного тестування в процесі підготовки майбутніх вчителів математики» (Співаковський та ін., 2017). О. Співаковський, Н. Осипова, М. Сніжко запропонували декілька актуальних визначень цього поняття. На нашу думку, всі визначення слушно передають основну думку цього поняття. Підбиваючи підсумок аналізу дефініцій поняття педагогічного експерименту, можемо зазначити, що такий методи дослідження має бути ретельно продуманий та науково обґрунтований. Використання педагогічного експерименту має на меті дослідити та вдосконалити навчальний процес шляхом перевірки або апробації нових методів навчання та виховання. Якщо мова йде про методи, що вже раніше активно використовувались в педагогічній практиці, то педагогічний експеримент може допомогти перевірити актуальність та ефективність на сьогодні.

Н. Тверезовська зазначила, що педагогічний експеримент слід брати до уваги як свого роду комплексну групу методів, що мають надавати зрозуміле підтвердження обґрунтованого на початку дослідження припущення, а надалі і апробація отриманих результатів в освітньому просторі (Тверезовська & Сидоренко, 2015).

Більшість науковців у наукових доробках притримуються такої думки, що предметом педагогічного експерименту можна вважати прийоми і методи навчання, а також і навчальні програми.

На відміну від інших авторів, що були проаналізовані нами, Н. Пихтіна також до педагогічного експерименту відносить організаційні форми роботи та їхній вплив на якість знань, рівень оволодіння навичками, вмінням та розумовий розвиток студентів (Н. Пихтіна, 2023).

Дослівно цитуючи В. Сидоренко та Н. Тверезовську (2015), авторів підручника «Методологія педагогічного дослідження»: «Значення педагогічного експерименту в дослідженні пояснюється тим, що він забезпечує установлення взаємозв'язків між різними елементами і компонентами предмета дослідження, приводить до накопичення даних, що потім піддаються аналізу за допомогою теоретичних методів пізнання» (с. 211), ми вважаємо, що дана думка абсолютно задовольняє наше питання щодо значення педагогічного експерименту в освітньому світі.

Науковці В. Бербец, Р. Алаяров та З. Мурадов у статті «Педагогічний експеримент як провідний метод у науково-дослідній діяльності майбутніх викладачів системи професійно-технічної освіти» пропонує основною метою педагогічного експерименту вважати установлення властивостей об'єкта, що підлягає дослідженню, а потім безпосереднє підтвердження наукових припущень (Бербец та ін., 2018)

У разі успішних результатів та необхідності відбудеться поглиблене вивчення теми цього дослідження. Як вважає Н. Тверезовська та В. Сидоренко, єдине розуміння змісту освіти та єдність поглядів і дій експериментаторів, що проводять експеримент, є складовою для успішного проведення комплексного педагогічного експерименту (Тверезовська & Сидоренко, 2015).

Оскільки за умови нашого педагогічного експерименту виховні заходи відбуватимуться в двох форматах дистанційно та аудиторно, задля абсолютного розуміння цих понять пропонуємо проаналізувати наукові роботи щодо цих форм навчання.

До початку пандемії 2020 р. формат аудиторного навчання був основним, більшість університетів України надавали освітні послуги тільки у такому режимі. Звісно початок смертоносної пандемії вніс свої корективи і у навчальний процес. У Енциклопедії сучасної України нам вдалось знайти визначення очного навчання – це така форма навчання, коли студентам необхідно регулярно особисто відвідувати свій навчальний заклад за своїм розкладом (*Енциклопедія сучасної України*, б. д.) На жаль, тема очного навчання в сучасних наукових

дослідженнях мало вивчається та розглядається. Більшість сучасних науковців зосередили свою увагу до формату дистанційного навчання. Це не дивно, адже сучасні українські студенти встигли застати дистанційну форму навчання через пандемію, а починаючи від 24 лютого 2022 року, через повномасштабне вторгнення росії. Тому тема дистанційного навчання впевнено посіла своє місце серед найактуальніших тем дослідження серед науковців як України, так і всього світу.

Пропонуємо розглянути дефініцію поняття «дистанційне навчання». Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115, «Дистанційне навчання – це організація освітнього процесу в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх, як правило, опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій) (Деякі питання організації дистанційного навчання, 2020).

Порівнянням цих двох форм навчання займалися такі українські вчені як: Н. Бакуліна (2021), О. Лісова (2023), Л. Нечитайло, О. Пелехата (2023), Н. Сеньовська (2023), М. Стрижньова (2023), (2023) Також серед зарубіжних вчених це питання вивчали: М.Йонгсма (2022), М. Кассенс (2023), П. Сингх (2021), Т. Штедтер (2023).

Учені не дійшли до спільної думки у цьому питанні, адже певна кількість науковців стверджує, що традиційне аудиторне навчання має більше переваг над дистанційним. Інші науковці впевнені, що за дистанційною формою навчання майбутнє, адже саме вона відповідає усім актуальним запитам суспільства та розширює кругозір студента. На нашу думку, хоч дистанційне навчання й існує вже давно, але потребує постійної модернізації та покращення. Лише у тому випадку, якщо університет йде в ногу з часом та постійно оновлює свої знання та вміння в питаннях дистанційної освіти, тільки тоді цей формат може мати більше переваг, ніж недоліків.

Завдяки зацікавленості педагогів у проблемі педагогічного експерименту як формі дослідження, на сьогодні ми маємо доволі хорошу базу для аналізу та

подальшого проведення експерименту. Перед початком проведення педагогічного експерименту ми детально ознайомились із його структурою. Науковці поділяють педагогічний експеримент за спрямованістю на фундаментальний та прикладний (Ортинський, 2011).

На думку В. Ортинського, метою фундаментального дослідження можна вважати повне вивчення концепції та моделей, що базуються на прогностичній основі. Також до мети цього експерименту можна віднести як практичне, так і теоретичне аргументуванням значущих аспектів педагогіки. А ось метою прикладних експериментів науковець зосереджує діяльність спрямовану на суттєве вивчення лише певних аспектів педагогічного процесу. Фокус уваги зосереджується на розкритті різносторонньої педагогічної та виховної практики у групах (Ортинський, 2011) .

Дослівно цитуючи Н. Тверезовську (2015), хочеться підкреслити те, що: «Не існує єдиного шаблону або схеми, за допомогою яких можна було б будувати експеримент для будь-якої проблеми. Сама наукова проблема визначає вибір типу експерименту і конкретний план його проведення» (с. 261). Ми повністю погоджуємось з цим твердженням. За загальною структурою, якої притримуються при плануванні педагогічного експерименту, до нього входять суб'єкт пізнання та його діяльність, об'єкт експериментального дослідження та засоби впливу на досліджуваний об'єкт (Тверезовська & Сидоренко, 2015).

У контексті нашого дослідження під педагогічним експериментом розуміємо певне дослідження, що було навмисно організовано з метою визначення або підтвердження ефективності застосування можливих методів, засобів, форм, прийомів, способів для подальшого провадження в освітню діяльність.

Метою педагогічного експерименту є дослідно-експериментальна перевірка ефективності формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Завдання педагогічного експерименту:

1. Розробити методику проведення педагогічного експерименту.

2. Впровадити виховні заходи в студентських групах в дистанційному та аудиторному форматах.

3. Опрацювати та унаочити результати виховних заходів та визначити їх результативність.

4. Сформулювати рекомендації щодо проведення результативних виховних заходів.

У нашому дослідженні педагогічний експеримент ми відносимо до прикладного, адже для проведення ми задіяли групи студентів СОа01.23, СОа02.23, СОа03.23, СОа04.23, СОа05.23, СОа06.23, СОн07.23, СОф08.23, СОі09.23, СОукр10.23 та МСОкт 01.22, для зустрічі в дистанційному форматі я експериментальних груп та СОа01.22 як контрольної групи. Зосередились лише на певних аспектах виховного процесу.

Проаналізувавши вагому частину літератури, нам вдалось поділити педагогічний експеримент на такі етапи: організаційно-підготовчий, формувальний, заключний (див. рис. 2.1)

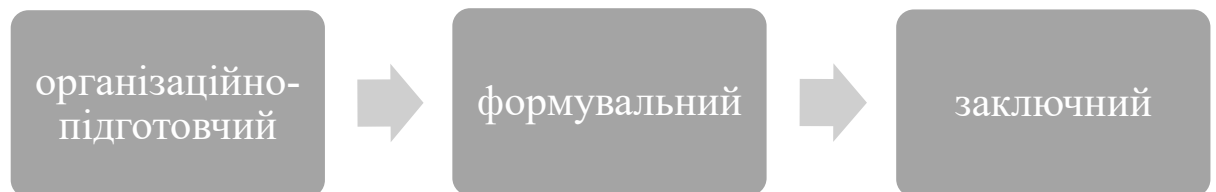

Рис 2.1. Етапи педагогічного експерименту

Перший етап. Ми надаємо йому назву «організаційно-підготовчий». Він слугував для нас основою, коли визначали проблему, над якою будемо працювати.

Мета організаційно-підготовчого етапу: скласти методики проведення педагогічного експерименту.

Завдання цього етапу:

- 1) виокремити тематики виховних заходів для студентської молоді;
- 2) розробити анкету та провести анкетування серед респондентів;

- 2) визначити та обґрунтувати вибірку респондентів;
- 3) відібрати методи дослідження;
- 4) сформулювати однорідні експериментальну і контрольну вибірки респондентів.

Очікувані результати: за допомогою усіх вищезгаданих завдань розробити виховні заходи для студентської молоді для проведення в дистанційному та аудиторному форматах.

Нами була визначена проблематика, оскільки студенти, як і всі, що проживають під час війни, піддаються жахливому впливу на своє фізичне та ментальне здоров'я. Ми зупинили свій вибір на проведенні виховних заходів, основною метою котрих було розвивати у студентів соціальні, вольові та духовні цінності. Важливим вважаємо загострити увагу на вихованні свідомого ставлення до їхнього соціального статусу, громадської позиції, фізичного та ментального здоров'я.

Пізніше необхідно визначити тему, мету та завдання нашого експерименту. З'ясуємо актуальність теми на сьогодні, це важливо адже пізніше цими результатами можна користуватись. Звісно, актуальність є важливою складовою для зацікавлення учасників експерименту.

Перед собою ми поставили такі завдання, як: розширити знання студентів з різних життєво важливих тем, сприяти їхньому соціальному розвитку. Питання важливості рідної мови та патріотизму, підтримки ментального здоров'я та вміння ефективно планувати завжди на часі, але як найбільше свою актуальність проявляють саме в кризовий період для суспільства. Для уточнення актуальності таких виховних заходів саме для обраних респондентів, ми попередньо розробили анонімні анкети, з ними можна ознайомитись у додатках А, Б, В,Г і, отримавши результати анкети, скорегували програми нашого заходу.

Як і будь-яка діяльність, педагогічний експеримент вимагає обґрунтування необхідності його проведення. Власним обґрунтування для проведення таких заходів ми вважаємо важливість сприяння соціального розвитку студентів.

Завдяки проведенню виховних заходів такої тематики відбуватиметься сприяння обізнаності студентів у соціальних питаннях.

Також важливо одразу визначити групу або цільову аудиторію, з якими ми проводимо експериментальні заходи, тобто визначити кількість учасників та обґрунтувати вибірку респондентів. Нашою цільовою аудиторією стали студенти молодших курсів. Було задіяні групи для аудиторного формату заходу СОа01.23, СОа02.23, СОа03.23, СОа04.23, СОа05.23, СОа06.23, СОн07.23, СОф08.23, СОі09.23, СОукр10.23 та МСОкт 01.22, для зустрічі в дистанційному форматі.

Також на організаційно-підготовчому етапі слід вказати тривалість експерименту для того, щоб коректно запланувати використання усі ресурсів. Також це допоможе планувати. Звісно, слід розуміти, що вибір тривалості виховного заходу залежить від багатьох факторів, а саме: вік, індивідуальні розбіжності учасників, теми заходу та його цілей. Про це пише у своєму блозі Е. Вотсон (*Elearning Industry б. д.*) також британський експерт рекомендує детальніше вивчати структуру людської уваги і планувати свій графік, який підійде учасникам, щоб зберегти результативність. Ми спирались на дослідження Х. Папас, який у своїй статті доходить висновків, що «золотою серединою» зосередження уваги можна вважати 30 хвилин (*Elearning Industry б. д.*). Нами було означені часові рамки у розмірі 45 хвилин для кожного заходу. Цього часу достатньо щоб подати основну інформацію та провести перевірку її сприйняття студентами.

Також під час першого етапу необхідно виконати аналіз джерел. Треба ознайомитись з актуальними науковими дослідженнями з цього питання. Ретельно підібрали потрібні джерела для глибшого вивчення проблеми. Отже, при підготовці виховних заходів нами були проаналізовані одні з останніх наукових робіт, де глибоко досліджувалось питання важливості рідної мови, патріотизму, ефективного планування та ментального здоров'я студентів. Для прикладу, особливо нашу увагу зацікавила стаття О. Цюняк під назвою

«Стан ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання» (Цюняк, 2021). Завдяки актуальному дослідженню науковців С. Максименка та С. Яланської під назвою «Забезпечення ментального здоров'я особистості в умовах вищої школи» (Яланська & Максименко, 2023), нам вдалось глибше розібратись в понятті ментального здоров'я на тлі війни. Невід'ємною реальністю нашого життя є часті сирени, і вони мають неабиякий вплив на наше ментальне здоров'я. Тому ми вважаємо необхідним приділити цьому питанню достатньо уваги під час проведення заходу. Завдяки дослідженню Д. Антоненко та М. Кузнецова та «Вплив сигналів повітряної тривоги на психічне здоров'я студентів» (Антоненко & Кузнецова, 2023) нам вдалось отримати дійсно актуальну інформацію з питання, що нас цікавило. Тему патріотизму широко розкривають науковці О. Левицький та О. Курчаба (2022) у своїй науковій статті під назвою «Патріотичне виховання як частина освітнього процесу студентів». Також нами була опрацьована стаття під назвою «Тайм-менеджмент в умовах дистанційного навчання студентів» (Голобородько & Денисенко, 2020). Були опрацьованні наукові доробки таких вчених як: О. Авдєєнко (2021), Х. Дзюнь (2023), Н. Коструба (2023), З. Поліщук (2023), Є. Шелудько (2023). Оскільки теми виховних заходів актуальні на сьогодні кількість наукових доробків є достатньо великою.

Наступним кроком є обрання методів та засобів дослідження, за допомогою яких відбуватиметься експеримент. Було обрано методи спостереження та опитування. Нами була обрана групова форма виховного із залученням студентів з однієї групи. Для результативності обрали бесіду з подальшим опитуванням у формі анкети. Ми ретельно підібрали необхідні матеріали, анкети, тести відповідно до запитів наших тем.

Пропонуємо для наочного прикладу ознайомитись з одним з анкетувань, що було проведено для студентів, які стали учасниками експерименту, а саме: ЕГ1 та ЕГ2.

Упродовж 2023 року нами була розроблена google-форма для проведення анкетування студентів за спеціальністю 014 Середня освіта. Серед студентів, що

мали виховний захід у аудиторному форматі, узяло участь 37 студентів. Серед студентів, що мали виховний захід у дистанційному форматі, участь узяло 10 студентів. Разом в анкетуванні взяло участь 47 студентів.

Пропонуємо ознайомитись з результатами анкетування 37 студентів, що мали виховний захід в аудиторному форматі:

На запитання : «Як часто ви відчуваєте себе сумним?» студенти відповіли: «Інколи» – 24 (65%); «Часто» – 11 (30%); «Ніколи» – 2 (5%) (див. рис. 2.2). Таким чином, можна спостерігати, що більшість респондентів інколи відчувають себе сумними.

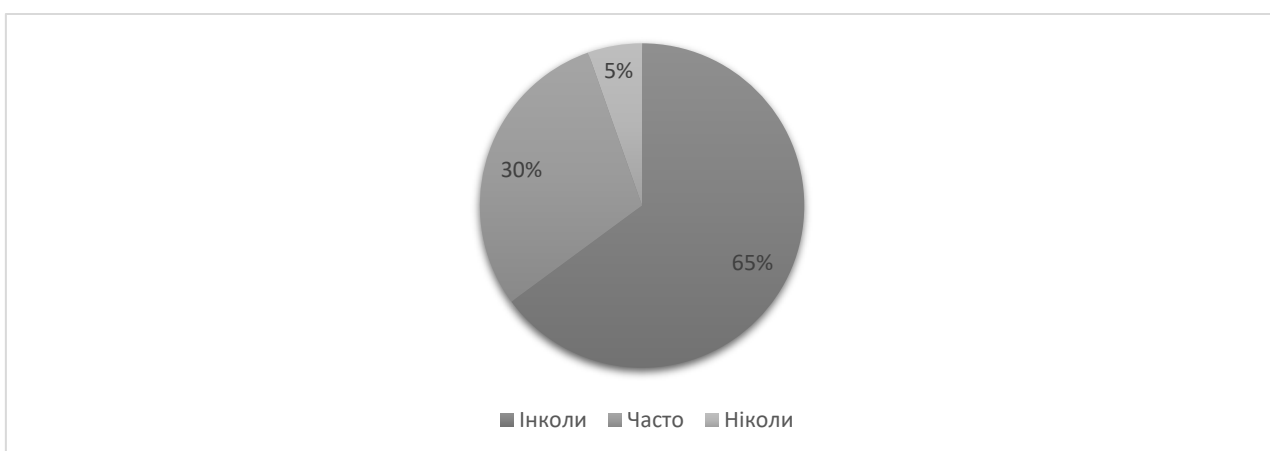

Рис. 2.2. Відповіді на запитання «Як часто ви відчуваєте себе сумним?»

На запитання «Як часто ви відчуваєте тривогу?» студенти відповіли: «Часто» – 18 (49 %); «Інколи» – 16 (43 %); «Ніколи» – 3 (8%) (див. рис. 2.3). З отриманих результатів можемо зробити висновок, що більша частина студентів часто відчуває почуття тривоги.

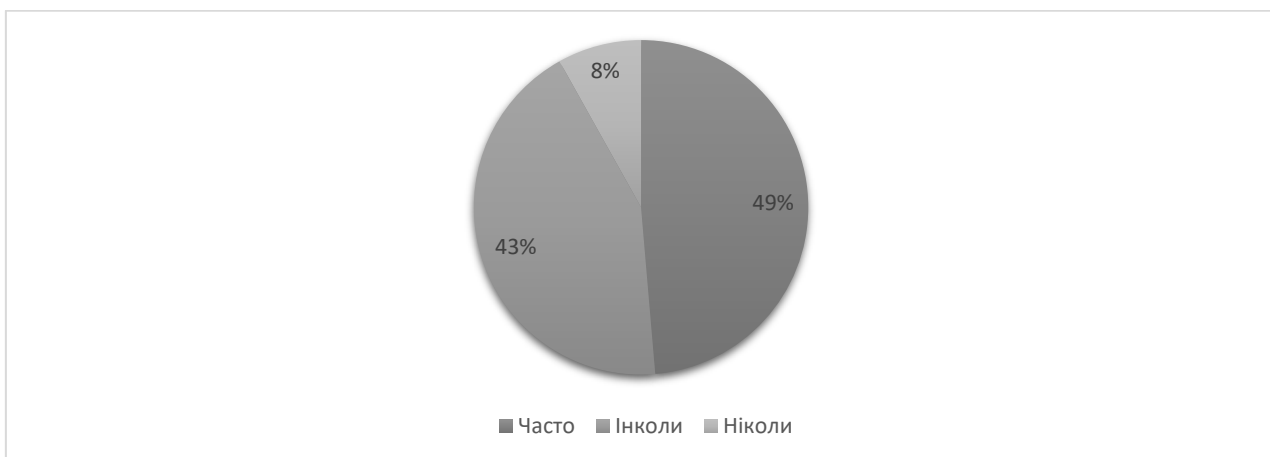

Рис.2.3. Відповіді на запитання «Як часто ви відчуваєте себе тривожним?»

На запитання Чи зрозуміле для вас значення поняття «Ментальне здоров'я?» студенти відповіли: «Так» – 27 (73%); «Частково» – 8 (22%); «Ні» – 2 (5%) (див. рис. 2.4). Спостерігаючи відповіді респондентів, можемо зробити висновок, що більшість студентів розуміють значення поняття «ментальне здоров'я».

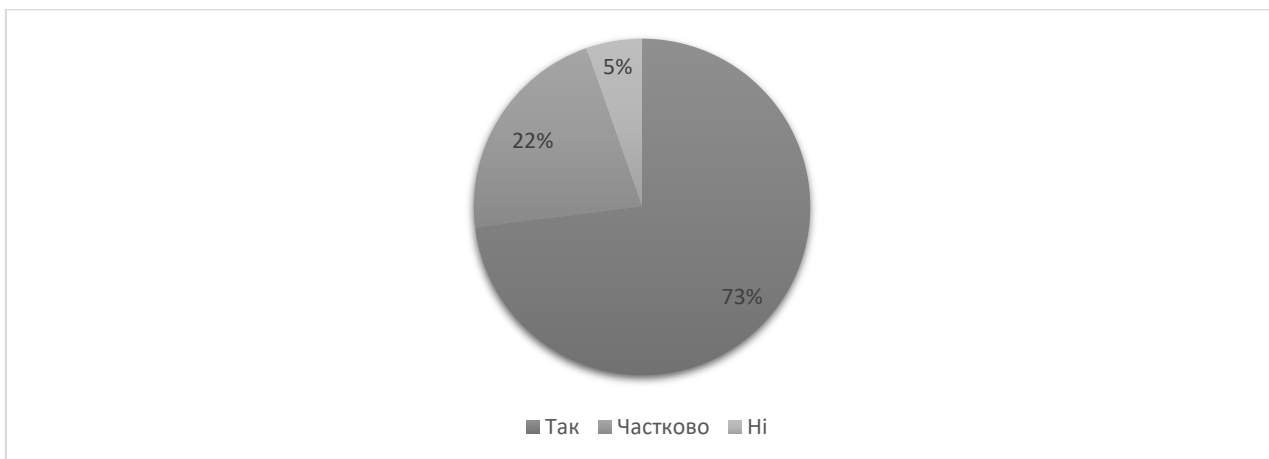

Рис.2.4. Відповіді на запитання Чи зрозуміле для вас значення поняття «Ментальне здоров'я»?

На запитання «Чи застосовуєте ви які-небудь техніки самопомоги собі у психологічно-критичні моменти?» студенти відповіли: «Так» – 21 (57%); «Ні» – 16 (43%) (див. рис. 2.5). Згідно з відповідями респондентів, можемо спостерігати, що більшість студентів знайомі з техніками самопомоги. Наше завдання розширити їхні знання про вправи та техніки самопомоги.

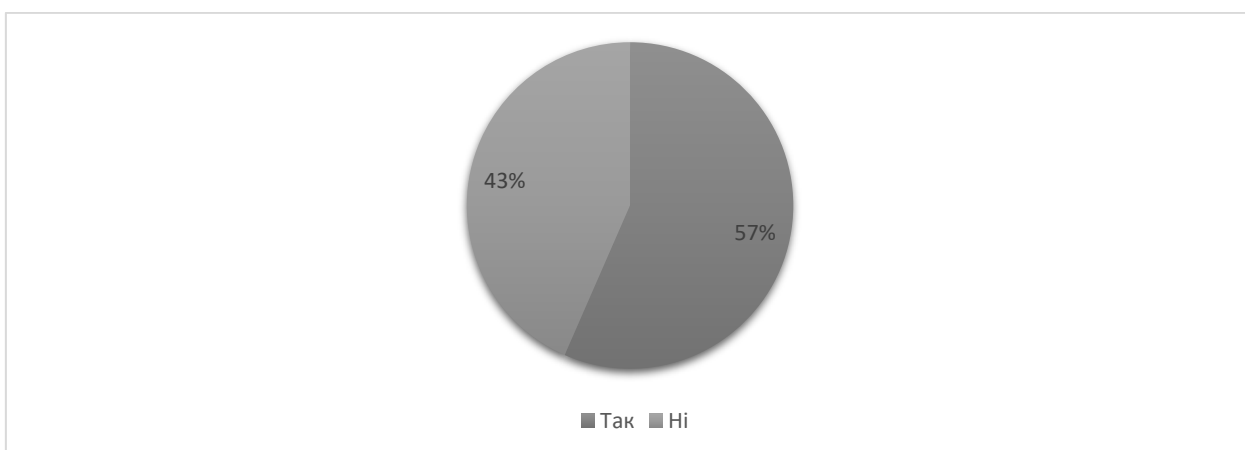

Рис. 2.5. Відповіді на запитання «Чи застосовуєте ви які-небудь техніки самопомоги собі у психологічно-критичні моменти?»

На запитання «Чи вважаєте ви, що у суспільстві достатньо уваги та підтримки ментального здоров'я?» студенти відповіли: «Ні» – 30 (81%); «Так» – 7 (19%) (див. рис. 2.6). Спостерігаючи за відповідями студентів, можемо зазначити, що більшість студентів впевненні, що суспільство приділяє недостатньо уваги ментальному здоров'ю.

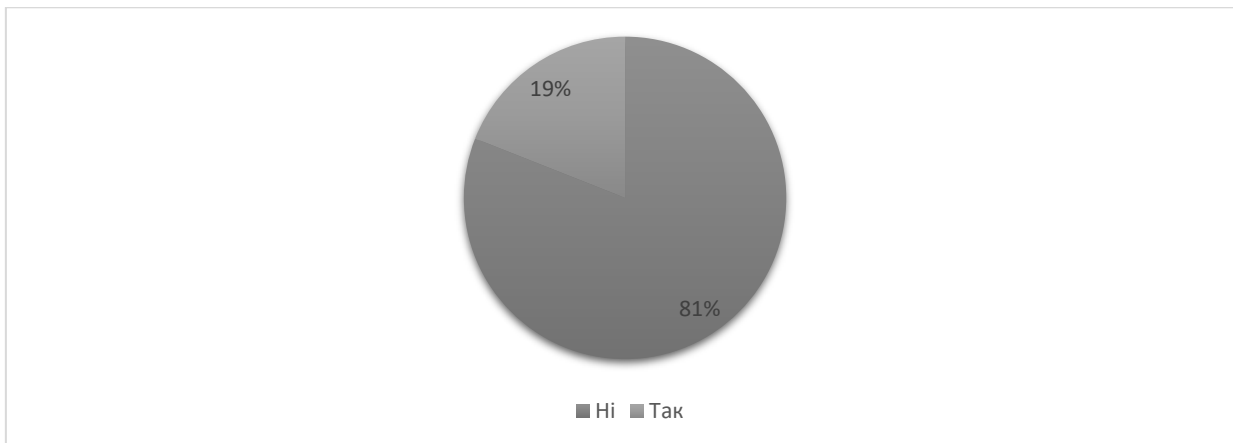

Рис. 2.6. Відповіді на запитання: «Чи вважаєте ви, що у суспільстві достатньо уваги та підтримки ментального здоров'я?»

На запитання «Чи звертались ви до фахівців з питання допомоги вашому ментальному здоров'ю?» студенти відповіли: «Ні» – 30 (81%); «Так» – 7 (19%) (див. рис 2.7). Відповідно до результатів анкетування студентів, більшість не зверталась до фахівців з психологічної підтримки.

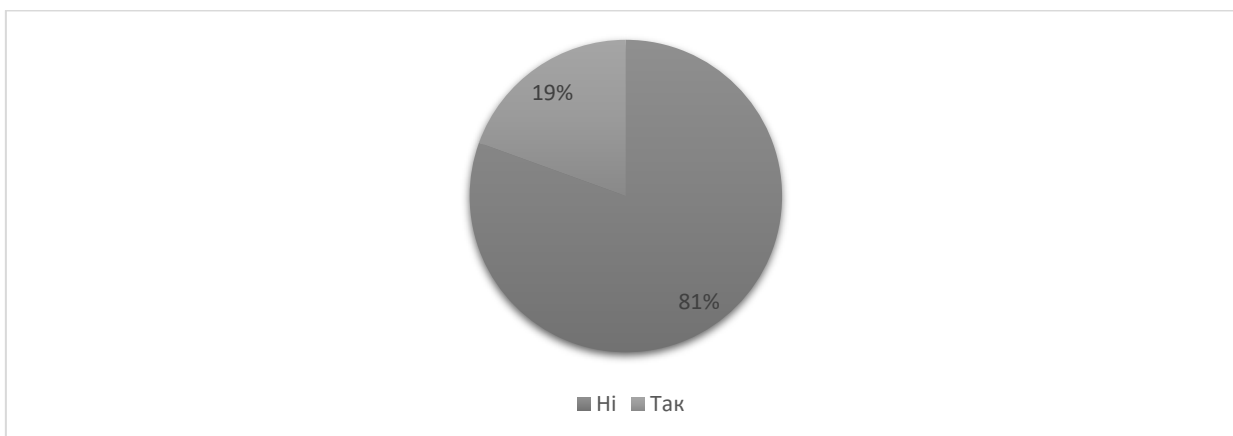

Рис. 2.7. Відповіді на запитання: «Чи звертались ви до фахівців з питань допомоги вашому ментальному здоров'ю?»

Також пропонуємо Вам ознайомитись з результатами анкетування, що було проведено для респондентів, які пізніше мали виховний захід в дистанційному форматі. У цьому анкетуванні узяло участь 10 студентів.

На запитання «Як часто ви відчуваєте себе сумним?» студенти відповіли: «Інколи» – 4 (40%); «Часто» – 5(50%); «Ніколи» – 1(10%) (див. рис. 2.8). Отримані результати відрізняються від попередньо отриманих від студентів ЕГ1, студенти цієї групи часто відчувають себе сумними, на відміну від студентів ЕГ1.

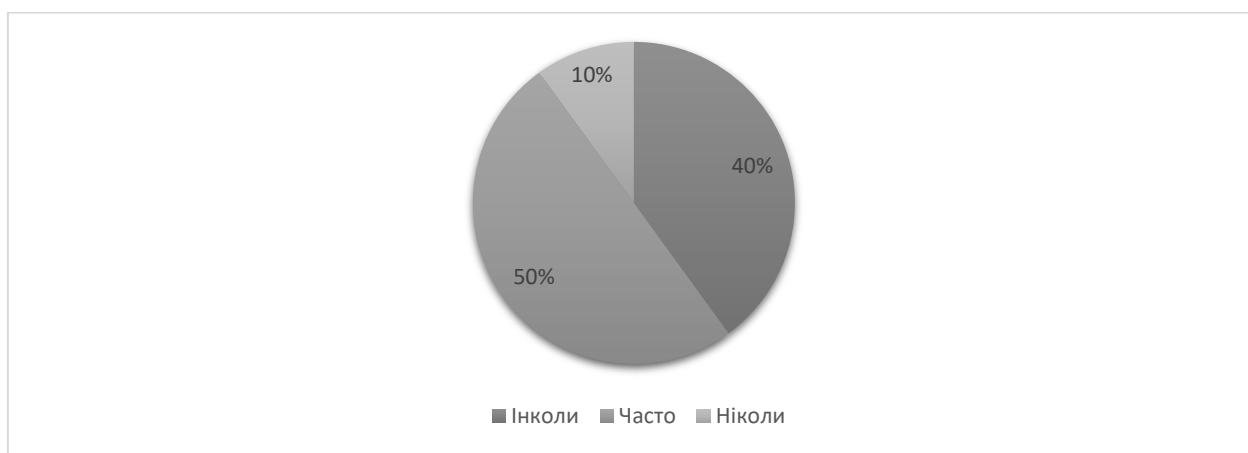

Рис. 2.8. Відповіді на запитання «Як часто ви відчуваєте себе сумним?»

На запитання «Як часто ви відчуваєте себе тривожними?» студенти відповіли: «Часто» – 5 (50%); «Інколи» – 40 (40 %); «Ніколи» – 1 (10%) (див рис 2.9). Спостерігаючи за відповідями, можемо стверджувати, що половина студентів з ЕГ2 часто відчувають тривогу. Такі відповіді можуть бути цілком пов'язані із більшою наявністю зовнішніх чинників у респондентів ЕГ2.

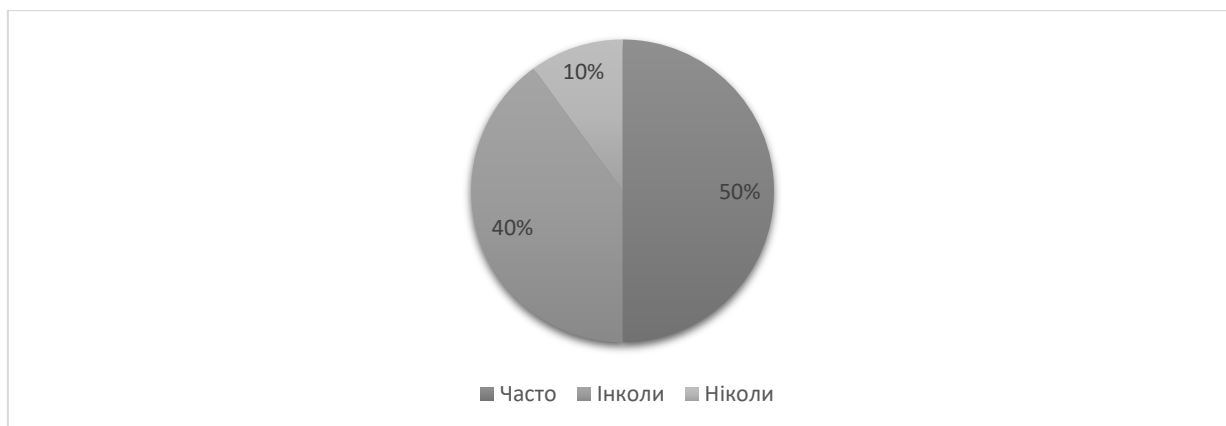

Рис 2.9. Відповіді на запитання «Як часто ви відчуваєте себе тривожними?»

На запитання «Чи зрозуміле для вас значення поняття «Ментальне здоров'я»?» студенти відповіли: «Так» – 5 (50%); «Частково» – 3 (30%); «Ні» – 2 (20 %) (див. рис. 2.10). Ми можемо спостерігати, що половина респондентів розуміють значення поняття.

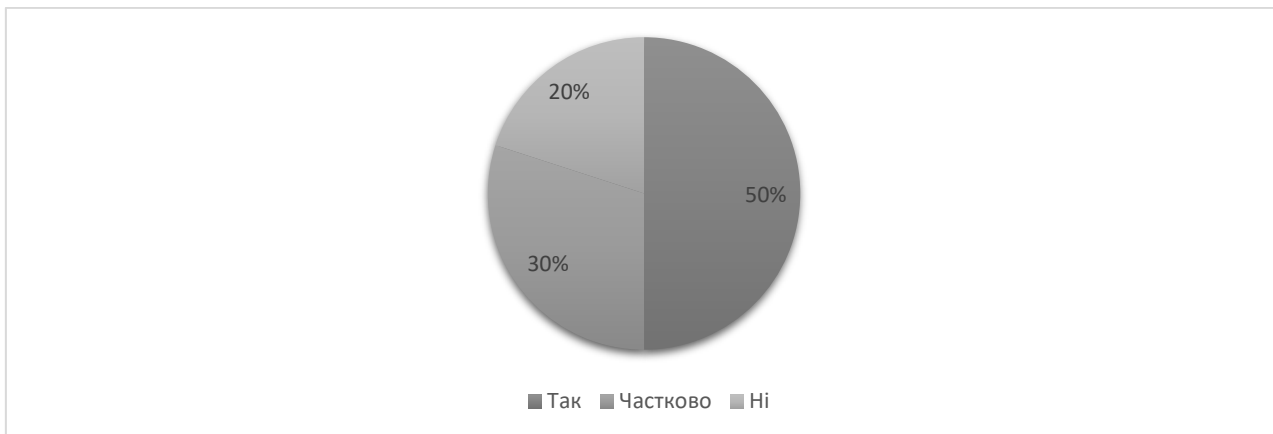

Рис. 2.10. Відповіді на запитання «Чи зрозуміле для вас значення поняття «Ментальне здоров'я»?»

На запитання: «Чи застосовуєте Ви які-небудь техніками самопомоги у психологічно-критичні моменти?» студенти відповіли: «Так» – 4 (40%); «Ні» – 6 (60%) (див. рис 2.11). Відповідно до результатів більше половини студентів не застосовують техніки самопомоги. Можливо це може бути пов'язано з недостатньою проінформованістю про можливі вправи та техніки, іншою причиною може стати відсутність підтримки суспільства, вони бояться виглядати дивно зі сторони в той момент, коли надають собі допомогу.

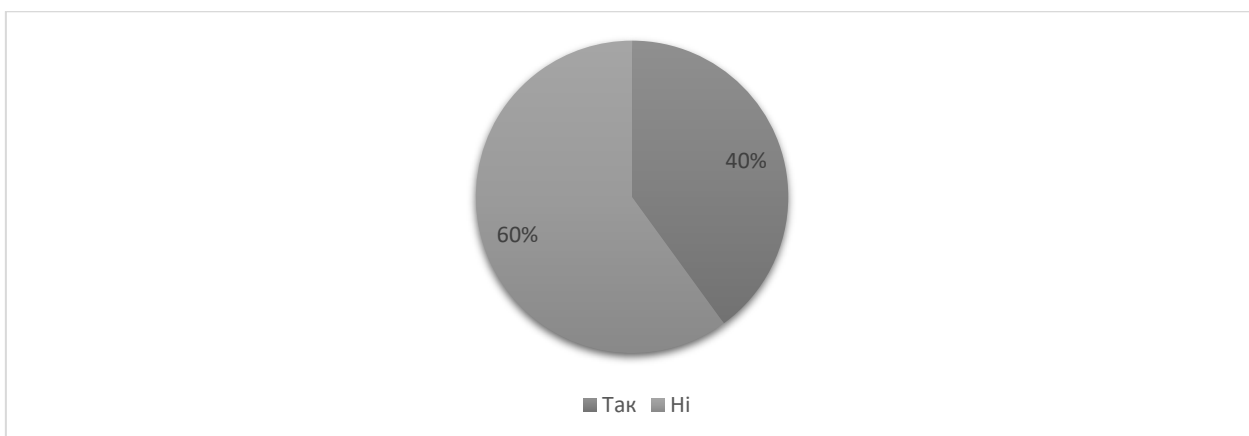

Рис. 2.11. Відповіді на запитання «Чи застосовуєте ви які-небудь техніки самопомоги у психологічно-критичні моменти?»

На запитання «Чи вважаєте ви, що у суспільстві достатньо уваги та підтримки ментального здоров'я?» студенти відповіли: «Ні» – 5 (50%); «Так» – 5 (50 %) (див. рис. 2.12). Ми отримали цікавий результат, адже половина студентів стверджує, що суспільство докладаеть достатньо уваги ментальному здоров'ю, в той час як інша половина впевнена навпаки.

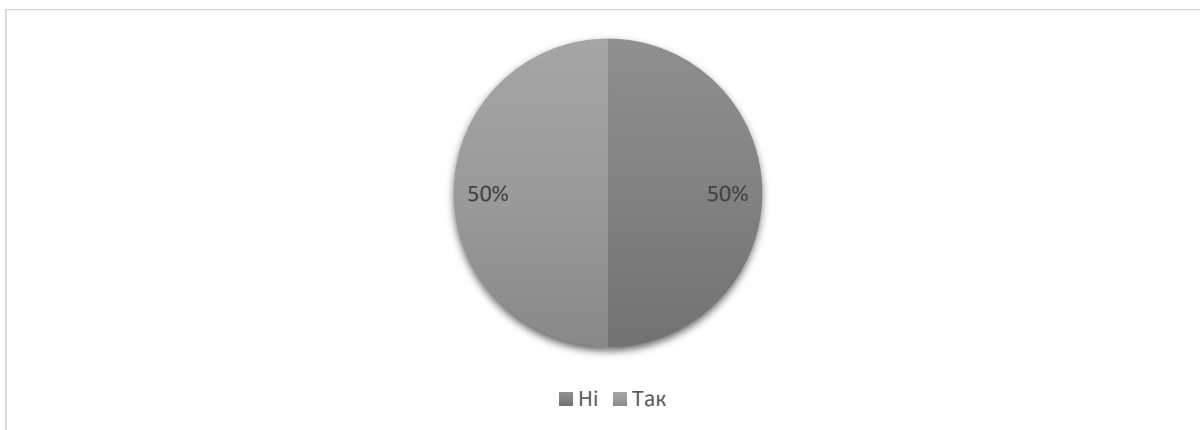

Рис 2.12. Відповіді на запитання «Чи вважаєте ви, що у суспільстві достатньо уваги та підтримки ментального здоров'я? »

На запитання «Чи звертались Ви до фахівців з питання допомоги Вашому ментальному здоров'ю?» студенти відповіли: «Ні»–8 (80%); «Так» – 2 (20%) (див. рис 2.13). Більшість студентів не звертались за допомогою до потрібних фахівців. Це може бути пов'язано з відсутністю розуміння, як та до кого звернутись по допомогу. Нашим завданням є розширити знання студентів у цій галузі.

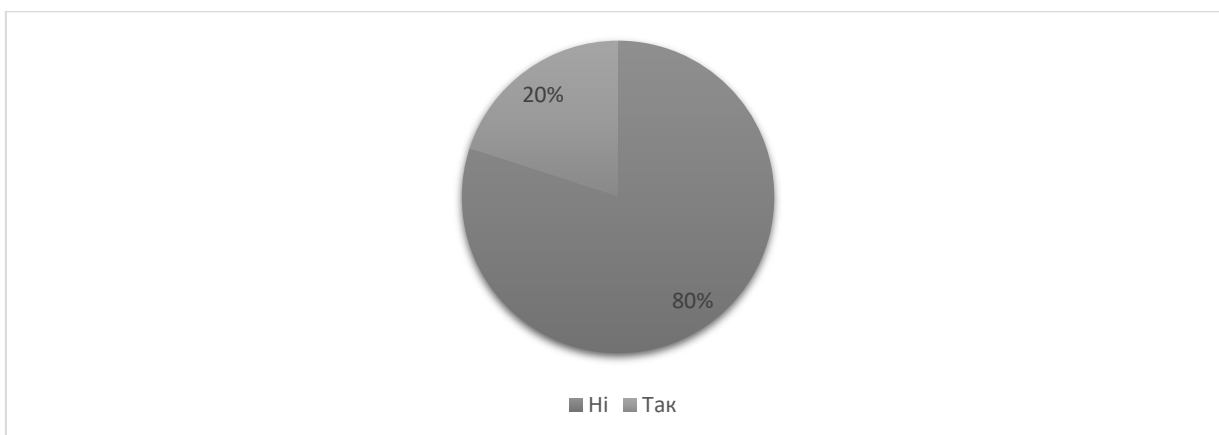

Рис 2.13. Відповіді на запитання «Чи звертались ви до фахівців з питання допомоги вашому ментальному здоров'ю?»

За результатами були розроблені основні гіпотези, про них йтиме мова на формувальному етапі.

Другий етап педагогічного дослідження формувальний.

Мета формувального етапу: розробити та провести виховні заходи в експериментальній вибірці респондентів з питання формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти на прикладі студентів філологічного факультету освітніх технологій за спеціальністю 014 Середня освіта Київського національного лінгвістичного університету

Завдання формувального етапу:

- 1) сформувати гіпотезу експериментального дослідження;
- 2) обрати тематику виховного заходу;
- 3) розробити методику проведення виховних заходів зі студентами в умовах аудиторного та дистанційного формату;
- 4) провести виховні заходи для ЕГ1 та ЕГ2;
- 5) порівняти результати формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університету.

Очікувані результати: довести ефективність наявних форм і методів формування морально-ціннісну сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

У зв'язку з тим, що ми проводили виховні заходи в аудиторному та дистанційному форматах у нашому дослідженні були дві експериментальні групи (ЕГ) респондентів. ЕГ1 – це студенти груп СОа01.23, СОа02.23, СОа03.23, СОа04.23, СОа05.23, СОа06.23, СОн07.23, СОф08.23, СОі09.23, СОукр10.23, де було проведено виховні заходи в онлайн форматі, а ЕГ2 – це студенти групи МСОкт 01.22, де було проведено виховний захід в дистанційному форматі.

Нами були проведені заходи в дистанційному форматі. Першим ми провели виховний захід для студентів ЕГ2 під назвою «Важливість рідної мови. Мова – ДНК нації». Зі сценарієм заходу можна ознайомитись в додатку Д, цей захід був проведений напередодні Міжнародного дня рідної мови. Реалії

сьогодення вкотре підкреслюють важливість рідної мови для кожного українця. За право користуватись українською мовою багато українців поклали своє життя. Ми хотіли ознайомити студентів з особливостями становлення рідної мови, а також нагадати студентам про існування проєкту «Мова – ДНК нації», що був заснований у 2017 році, за ініціативи команди з трьох українців: П. Мельник-Крисаченко, що є арт-директором та ілюстратором проєкту, Н. Клименко, котра є авторкою текстів та вправ та О. Клименко, програмістом проєкту. Метою виховного заходу було розширити та вдосконалити знання студентів з вкрай важливої теми важливості рідної мови; розповісти про історію виникнення свята рідної мови; виховувати повагу до рідної мови; формувати інтерес до вивчення мов. Наша мова різноманітна та багатогранна, ми – українці обов'язково маємо знати її особливість, ті самі характерні риси, що відрізняють нашу мову від інших. Тому у процесі проведення виховного заходу ми запропонували студентам назвати слова, що містять унікальні літери та буквосполучення. Також ми розповіли студентам про український супротив на тимчасово окупованих територіях України. Підпільний рух сміливо та відчайдушно протистоїть ворогу, одним з методів є те, що відважні українці залишають мітки у вигляді літери «І» на різних будівлях, монументах та й просто на дорозі. Це все відбувається, щоб нагадати окупантам, що Збройні сили України прийдуть та відплатять за страждання людей. Мова – це теж зброя, тому кожний боронить свою свободу як може! Ми вважаємо, що важливо підтримувати пам'ять студентів про окуповані території та людей, що знаходяться там, тому вагому частину виховного заходу ми присвятили цьому. Також ми запропонували студентам вислови відомих людей про рідну мову, здебільшого приділили уваги українським митцям, бо хто як не вони знають, про утиски та боротьбу за право користуватися рідним словом. Варто відмітити, що студенти активно цитували письменників, що підкреслювали важливість рідної мови наскрізною ідеєю у своїй творчості, цитували і сучасників українського слова. Наступним етапом нашого заходу було згадати про втрачену ознаку української мови «двоїну», бо однією з експериментальних груп були студенти за спеціальністю українська мова та

література. Ця тема їх серйозно зацікавила, та вони охоче ділились своїми думками з цього питання. Студентам було запропоновано назвати синоніми до власне українських слів. Наша мова багатогранна, тому варіантів було безліч. Наприкінці виховного заходу студентам були запропоновані запитання для дискусій: «Чи потребує відновлення українська мова сьогодні?», «Чи може людина мати кілька рідних мов?», «Які наслідки можуть бути спричинені у разі, коли людина втрачає зв'язок зі своєю рідною мовою та культурою?». Через події, що відбуваються сьогодні, ми вважаємо ці питання нагальними та тими, які потребують постійних дискусій. Протягом усього часу спостерігалась робоча та дружня атмосфера. Студенти проявили своє зацікавлення темою, тим самим підкреслили актуальність проведеної зустрічі. Після проведення заходу ми провели SWOT-аналіз для того, щоб розглянути сильні та слабкі сторони заходу, а також визначити його можливості та загрози. Такий аналіз допоміг нам зрозуміти, яка частина була успішна та що потребує покращень в майбутньому. Ми вважаємо, що проведення виховних заходів для студентів з метою розвивати їхні знання про рідну мову є на часі. Формування гідності за рідну мову є базовою ціллю при формуванні морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університету.

Також нами був проведений виховний захід під назвою: «Ми – вірні патріоти своєї держави», цей захід був запланований та проведений з метою удосконалення процесу формування національно-патріотичної свідомості студентської молоді. На нашу думку, студенти є сенситивною категорією населення, тому варто приділяти більше уваги становленню їхньої самоідентичності, як українців. Національно-патріотичному вихованню приділяють доволі багато уваги у період навчання у школі, тому важливо не втратити цей баланс під час навчання в університеті. При плануванні виховного заходу ми ставили для себе мету: розширити та поглибити знання студентів про історичні особливості розвитку патріотизму в Україні; формувати національно-патріотичну свідомість; сприяти розвитку чіткої самоідентичності. Для нас було важливо нагадати, яку ціну платять патріоти у боротьбі за незалежність. Для нас

також важливим завданням стало виховувати почуття гордості за свою країну та її героїв. Ми застосовували форму роботи бесіда. Початок нашого виховного заходу ми розпочали із загальнонаціональної хвилини мовчання, присвяченої пам'яті загиблих у війні проти росії. Далі ми запропонували студентам дати визначення поняття «патріотизм» та «героїзм», пізніше запропонували визначення, що які є в Сучасній українській енциклопедії. Оскільки патріотизм передбачає любов до своєї країни, її культурних цінностей, то ми вважаємо, що варто згадати великих патріотів своєї держави, які беззаперечно любили свою країну і боролися за неї. Потім наш захід поступово рухався до сучасних подій. Сьогодні ми всі стали справжніми патріотами своєї країни і боронимо її честь та кордони так, як можемо. Прикладом мужності та відваги для нас є сміливі та відважні воїни Збройних сил України, які з 2014 року боронять кордони від ворога, що в десятки разів переважає у кількості. Українська студентська молодь завжди мала власну думку. Прикладом цього є 2014 рік, коли саме студенти розпочали низку мітингів, які потім переросли у революцію Гідності 2014 року. Це і був прояв патріотизму серед студентів. Також ми не оминули уваги страшних подій сьогодення. З початку повномасштабного вторгнення українці проявили стійкість та патріотизм. Студентам було запропоновано переглянути соціальний ролик про патріотизм, а потім вони мали можливість поділитись своєю думкою, що найбільше вразило їх у ролику. Завдяки інтерактивній грі-вікторині на базі ресурсу «Quizlet» ми запропонували студентам згадати основні історичні події, що відбувались протягом 32 років незалежності нашої країни. Наприкінці заходу була влаштована дискусія, оскільки учасники заходу – це майбутні вчителі. Для нас було важливо запропонувати саме актуальні питання, які стосуються їхньої майбутньої діяльності. Всього було 6 питань, пропонуємо вам декілька з них, щоб ознайомитись з контекстом: «Чи вважаєте Ви необхідним впроваджувати більше виховних заходів в умовах навчання у закладах освіти стосовно теми патріотизму?», «Чи може людина самостійно виховувати в собі патріотизм?», «Які події негативно впливають на формування національно-патріотичної свідомості?». Ми спостерігали, що відповіді стосовно

обговорення патріотичного соціального ролику були активними, а подальша дискусія над питаннями вже менш активною. За допомогою інтерактивної технології – інтелектуальної карти — ми зі студентами утворили асоціативний куш, де помістили усі асоціації, котрі виникають в учасників, коли вони говорять про патріотизм. Поставлену мету та завдання було виконано в повному обсязі. Обрання цієї теми, на нашу думку, є влучним, адже патріотизм і виховання національної свідомості є беззаперечною базою формування морально-ціннісної сфери студентської молоді.

Також нами був проведений виховний захід на дуже актуальну тему сьогодення, а саме тайм-менеджмент «Встигнути все». Стрімке життя сучасної молоді людини наповнене різноманітними подіями, які можуть викликати стрес та перевантажувати. Більшість студентів постійно скаржаться на брак часу, це трапляється через неправильне планування та організацію. У наш час навички планування відіграє суттєве значення, як і вміння зберігати баланс між навчанням та іншими сферами життя та підтримувати свою продуктивність доволі складно, але втім, можливо. Метою нашого заходу стало: актуалізувати проблему встановлення пріоритетів при плануванні власного часу студентами; проінформувати студентів з питання тайм-менеджменту та супутніх питань; розвинути навички самодисципліни; ознайомити з проблемою дистракції серед молоді. На початку нашої зустрічі студентам було запропоновано переглянути відео – невеликий скетч під назвою «Я, який ніколи не встигає». Після перегляду студенти могли поділитись своїми думками щодо відео. Наприклад, розповісти, які емоції викликав у них головний герой. Пізніше ми запитали у студентів, як вони розуміють поняття «тайм-менеджмент», а потім запропонували визначення з енциклопедії сучасної України. Ми зупинили свою увагу на розкритті цього питання та сфокусувались на значенні тайм-менеджменту для студентів. При підготовці до проведення виховного заходу нами було проаналізовано та виділено типові помилки та проблеми при плануванні часу. Усі студенти були поділені на мінігрупи, кожна група отримала одну проблему. За допомогою використання методу мозкового штурму мали згенерувати якомога більше ідей

для вирішення. Після того, як усі групи надли розв'язання проблеми, ми змогли сформувані базові принципи ефективного планування. Також було запропоновано практичні поради для впровадження у життя студентів навички продуктивного та результативного тайм-менеджменту. Ми порадили студентам зручні мобільні додатки, що допоможуть контролювати їм час та ефективно планувати справи. Усі поставлені завдання були виконані та мета була досягнута. На нашу думку, проведення такого заходу є базовим для формування морально-ціннісної сфери, адже ефективний тайм-менеджмент суттєво впливає на ціннісну складову студентів.

Також ми мали можливість провести актуальний захід за темою: «Ментальне здоров'я студентів в умовах війни». Ми всі так звикли дбати про своє фізичне здоров'я, планувати своє харчування, триматися правильного графіку дня, але як щодо ментального здоров'я, коли в останній раз ми піклувались про нього? Постійні тривоги, виснажливі перебування в укриттях, щоденні страшні звістки з новин – все це є складним випробовуванням для нашої психіки. Тому коли стало питання вибору теми для проведення виховного заходу для студентів перших курсів, ми одразу зупинили свій вибір на темі ментального здоров'я. Мета виховного заходу полягає у проінформованні та ознайомленні студентів з Всеукраїнською програмою ментального здоров'я «Ти як?» за ініціативою Олени Зеленської. Ми поставили за ціль допомогти студентам розібратись із поняттям «Ментальне здоров'я». Перед собою ми ставили такі завдання як: розширити знання студентів з питання ментального здоров'я; ознайомити студентів з вправами та техніками самодопомоги у психологічно-критичні моменти; надати контактні дані організацій, що займаються допомогою. Оскільки студенти щодня знаходяться під впливом стресу, ми вважаємо потрібним детальніше розібрати поняття «стрес», а також з'ясувати, яким чином проявляється стрес у тілі, поведінці, емоціях та думках. Завдяки заздалегідь підготовленим ресурсам нам вдалось скласти список порад, щоб проблеми не поглинали студентів. Також, користуючись ресурсом, що знаходиться у вільному доступі, ми запропонували студентам вправи та техніки

самодопомоги у психологічно-критичні моменти. Оскільки ми живемо у час онлайн, то вважаємо важливим згадати поради, що можуть бути використані для підтримки на відстані. Одним з важливих етапів нашого виховного заходу було запропонувати студентам контактні дані організацій, що надають допомогу у скрутні моменти. Та звісно, ми не лишили уваги соціальні сторінки проєкту «Ти як?», адже сьогодні соціальні мережі стрімко захопили вагому частину нашого життя. Цей захід ми вважаємо важливим для формування морально-ціннісної сфери студентської молоді, адже тема ментального здоров'я є однією з базових тем цієї сфери.

Маємо запевнитись у готовності експерименту до проведення, перевірити наявність усіх необхідних ресурсів, у нашому випадку ми перевірили справність роботи техніки, що була задіяна під час проведення виховного заходу. Також педагоги у свої творчих доробках (Семенко, 2022) закликають при необхідності відкоригувати програму експерименту на цьому етапі. Після цього ми маємо змогу вже практично реалізувати наш педагогічний експеримент. Заходи були успішно проведені в експериментальних вибірках респондентів у двох форматах: в аудиторному форматі та в дистанційному форматі.

За результатами проведеного анкетування та узагальнення інформації нами була сформована гіпотеза: формування морально-ціннісної сфери в умовах університетської освіти в дистанційному та аудиторному форматі залежить від змісту виховних заходів та активності студентів.

Під час третього заключного етапу, у разі, якщо педагогічний експеримент проведений правильно, ми маємо опрацювати дані, що отримали під час виконання експерименту та підбити підсумки проведеної роботи.

Мета заключного етапу: підбити підсумки проведеного педагогічного експерименту та розробити рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Завдання заключного етапу:

- 1) порівняти результати виховних заходів в ЕГ1 та ЕГ2;
- 2) порівняти результати виховних заходів в КГ та ЕГ2;

- 3) унаочнити й узагальнити результати педагогічного експерименту;
- 4) скласти рекомендації для викладачів ЗВО з організації виховання студентської молоді в дистанційному форматі.

Очікувані результати: підтвердити чи спростувати гіпотезу, визначити ефективність формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи.

Під час виховного заходу за певними категоріями ми оцінювали діяльність студентів. Пізніше студенти отримали анонімну анкету (додаток Д), з її допомогою ми змогли порівняти результативність проведеного заходу. Пізніше ми виконали аналіз результатів та сформулювати висновки. Також ми оцінили ефективність проведеного експерименту. Одним з важливих аспектів цього етапу є розробка рекомендацій щодо подальшого використання вже результатів цього експерименту в освітньому просторі.

У наступному підрозділі ми проаналізуємо результати педагогічного експерименту.

2.2 Аналіз результатів емпіричного дослідження

Проаналізуємо проведені виховні заходи в КГ та ЕГ1, ЕГ2.

У КГ спеціально підготовлені заходи не проводились. В ЕГ1 та ЕГ2 була проведена низка актуальних виховних заходів за темами: «Важливість рідної мови. Мова-ДНК нації», «Ми вірні патріоти своєї країни», «Встигнути все», «Ментальне здоров'я студентів під час війни». Усі заходи мали на меті формувати морально-ціннісну сферу студентської молоді. Тематика заходів відповідала потреба студентів, тому ми можемо вважати її актуальною, про це свідчать анкетування студентів перед зустріччю з ними. Після проведення виховних заходів було влаштоване повторне опитування для КГ ЕГ1 та ЕГ2 для підбиття підсумків емпіричного дослідження.

Пропонуємо ознайомитись з результатами. В опитуванні для респондентів ЕГ 2 узяло участь 10 студентів. Серед респондентів КГ в опитуванні узяло участь

12 студентів. Усього 22 студенти узяло участь в опитуванні. Для унаочнення ми сформували діаграми.

Перша діаграма зображує результати опитування респондентів ЕГ2 після проведення виховного заходу «Важливість рідної мови. Мова-ДНК нації». Правильно на запитання відповіло – 8 (80%), неправильно відповіло – 20 (20%) (див. рис. 2.14).

Рис. 2.14. Результати опитування ЕГ2 після про виховного заходу «Важливість рідної мови. Мова-ДНК нації»

Отже, спостерігаємо, що респонденти після проведення виховного заходу надали 80% правильних відповідей і лише 20% неправильних. Ці результати вказують на те, що знання про рідну мову розширились. Студенти могли краще орієнтуватись у питаннях.

Наступна діаграма показує нам результати того ж самого опитування, що було проведено для студентів КГ. Правильно на запитання відповіло – 5 (42%), неправильно відповіло – 7 (58%) (див. рис. 2.15)

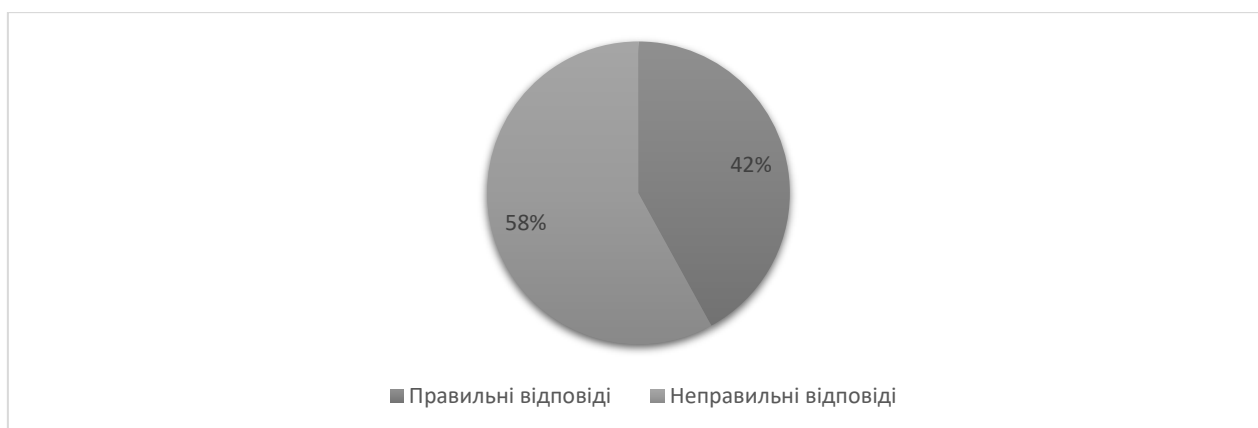

Рис. 2.15. Результати опитування КГ

За результатами діаграми ми спостерігаємо, що 5 (42%) студентів відповіло правильно на питання.

Порівнюючи результати КГ та ЕГ2, ми можемо стверджувати, що для учасників ЕГ виховний захід був корисним та мав результативність. Завдяки цьому студенти відповіли здебільшого правильно на запитання. Отже, формування аспекту мовної свідомості для ЕГ2 було успішним. Для учасників КГ результати показали, що рівень мовної свідомості лишився колишній.

Наступні діаграми зображують успіхи студентів ЕГ2 у фінальному анкетуванні щодо патріотичної свідомості громадян. Правильно на запитання відповіло – 7 (70%), неправильно відповіло – 3 (30%) (див. рис. 2.16)

Рис. 2.16. Результати опитування ЕГ2 після проведення виховного заходу «Ми вірні патріоти своєї країни»

За результатами опитування 7 (70%) студентів відповіли правильно. Такий результати вказує, що завдяки проведенню виховного заходу студенти розширили свої знання про патріотизм в Україні. Отже, ще один базовий елемент морально-ціннісної сфери був розкритий.

Наступна діаграма показує результати опитування серед студентів КГ. Правильно на запитання відповіло – 3 (25%), неправильно відповіло – 9 (75%) (див. рис 2.17)

Рис. 2.17. Результати опитування КГ

Ми можемо спостерігати те, що тільки 3 (25%) студенти змогли відповісти на питання. Такий результати є лише частково втішним, адже тема патріотичного виховання сьогодні одна з провідних та потребує постійної підтримки.

Після проведення виховного заходу за темою «Встигнути все», де студенти розширили свої знання про тайм-менеджмент, також було проведене відповідне тестування, що містило у собі питання про пункти, що були розкриті під час зустрічі.

Перша діаграма показує нам результати успішності відповідей серед студентів ЕГ2. Правильно на запитання відповіло – 9 (90%), неправильно відповіло – 1 (10%) (див. рис. 2.18)

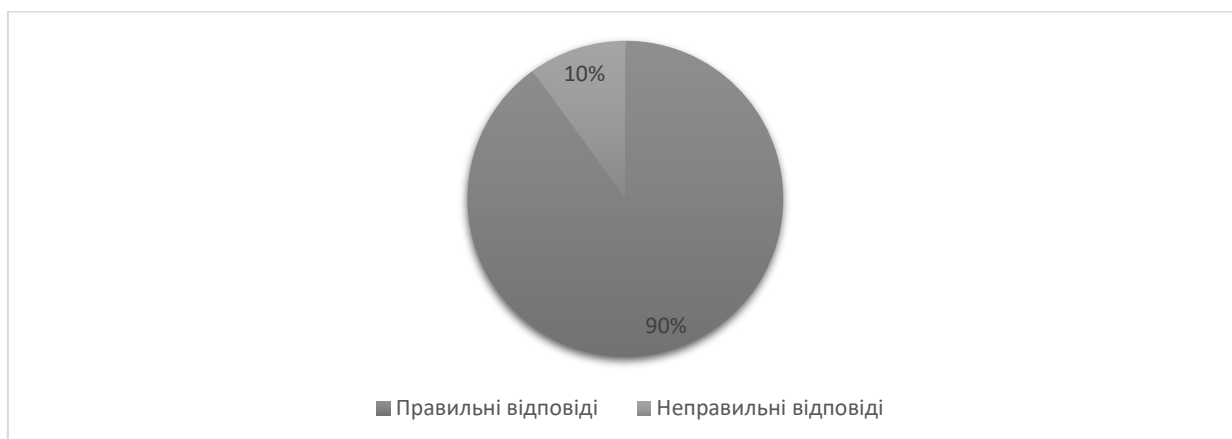

Рис. 2.18. Результати опитування ЕГ2 після проведення виховного заходу «Встигнути все»

Ми можемо спостерігати, що 9 (90%) змогли правильно відповісти на запитання. Це вказує на те, що мета розширити знання студентів про планування та організацію часу була досягнута.

Наступна діаграма зображує успішність відповідей студентів КГ. Правильно на запитання відповіло – 6 (50%), неправильно відповіло – 6 (50%) (див. рис. 2.19)

Рис. 2.19. Результати опитування КГ

Правильні відповіді на запитання змогли надати 6 (50%) студентів, половина студентів помилялась. Вміння планувати свій час та організовувати роботу є важливою складовою у морально-ціннісній сфері студентів, тому проведення виховної роботи, націленої на формування цих навичок, ми вважаємо важливою та тією, що потребує постійного розвитку.

Наступні діаграми вказуватимуть на успішність відповідей студентів ЕГ та КГ на тестуванні, що було присвячене заходу «Ментальне здоров'я студентів під час війни».

Перша діаграма вказує на успіхи студентів ЕГ2. Правильно на запитання відповіло – 8 (80%), неправильно відповіло – 2 (20%) (див. рис. 2.20)

Рис. 2.20. Результати опитування ЕГ2 після проведення виховного заходу «Ментальне здоров'я студентів під час війни»

Студентам ЕГ2 вдалось здебільшого правильно відповісти на питання, таким чином 8 (80%) студентів відповіли правильно 2 (20 %) студенти відповіли неправильно. Такий результат вказує, що ми успішно розширили знання учасників виховного заходу про ментальне здоров'я під час війни.

Наступна діаграма зображує успішність виконання тестування серед студентів КГ. Правильно на запитання відповіло – 5 (42%), неправильно відповіло – 7 (58%) (див. рис. 2.21)

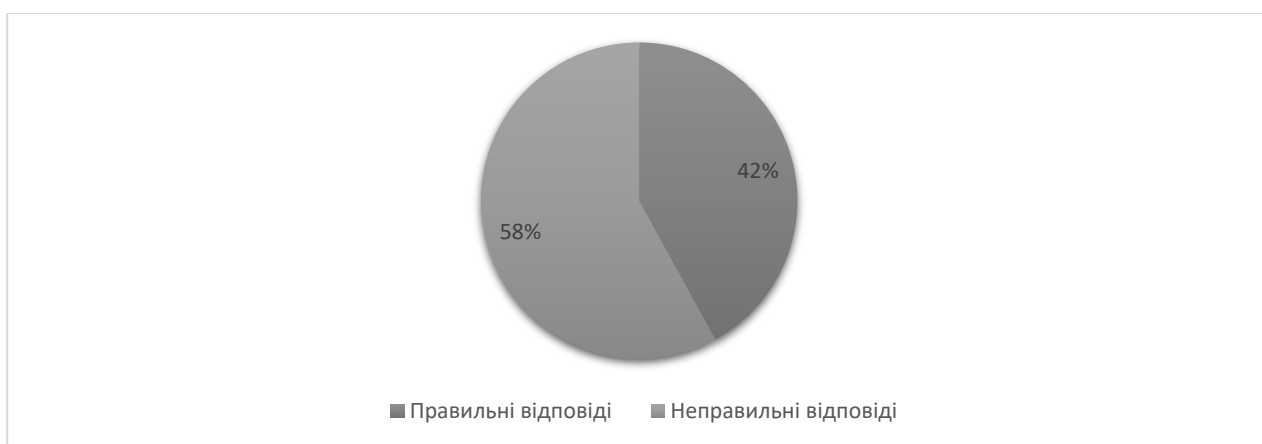

Рис. 2.21. Результати опитування КГ

Ми бачимо, що тема ментальне здоров'я лишається частково розкритою для учасників КГ.

Підбиваючи підсумок аналізу результатів проведеного емпіричного дослідження, ми можемо стверджувати, що впровадження виховних заходів на базові та актуальні теми морально-ціннісної сфери в умовах університетської освіти є дуже важливими. Нам відомо, що морально-ціннісна сфера містить в собі систему моральних принципів, що стосуються особистісних, соціальних та культурних аспектів, які, у свою чергу формують моральну свідомість. Отже, розвиток цієї сфери в умовах університету є значущим. Нами були обрані теми, що зараз на часі. Опитування показали, що учасники КГ лише частково обізнані у темах, але ми помітили, що теми патріотизму та ментального здоров'я були більш розкриті для студентів. На нашу думку, це пов'язано з тим, що саме ці теми зараз у суспільстві найбільш піддаються обговоренню. Теми важливості рідної мови та питання тайм-менеджменту частково відходять, тому ми вважаємо доречно збільшити кількість виховних заходів саме з цих проблем сучасних

студентів. Студенти ЕГ 2 брали участь в усіх виховних заходах та показали кращий результат. Для студентів було цікаво розширювати свої знання у запропонованих темах. Найбільш результативним виховним заходом, з точки зору формування морально-ціннісної сфери студентської молоді, ми вважаємо «Ментальне здоров'я студентів під час війни». На нашу думку, результати опитування влучно підкреслюють факт того, що учасники відкрили для себе нову інформацію та зможуть практично застосовувати її в житті.

Ми вважаємо, що завдяки формуванню морально-ціннісної сфери студентів в умовах університету сприяє їхній соціальній адаптації та укріпленню їхньої громадянської активності.

Для нас було важливо прослідкувати результативність створеної нами програми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в університеті та скласти рекомендації щодо цього питання.

Зробимо порівняльний аналіз проведення виховного заходу у аудиторному форматі та в дистанційному та зможемо виділити переваги та недоліки цих форматів на прикладі проведених нами заходів.

За умовами педагогічного експерименту ми мали можливість провести виховний захід в аудиторному та дистанційному форматі. Під час проведення заходів ми спостерігали різні реакції. Пропонуємо ознайомитись з нашими спостереженнями .

За результатами спостереження для зручності порівняння нами була розроблена порівняльна таблиця форматів навчання (таблиця 2.1) з подальшим оцінюванням. До таблиці ми вважаємо доречно додати такі критерії як: «активність», «зацікавленість», «залученість», «вмотивованість» та «результативність». Також у таблицю були внесені оцінки, де «1» - низький рівень, «2» - середній рівень та «3» - високий рівень. Пропонуємо ознайомитись з таблицею з результатами порівняння заходів, що були проведені в аудиторному форматі та у дистанційному форматі.

Таблиця 2.1.

Порівняльна таблиця форматів навчання

Критерій	Дистанційний формат	Аудиторний формат
Активність	2	3
Зацікавленість	2	3
Залученість	2	3
Вмотивованість	1	2
Результативність	1	2

Першим критерієм ми обрали активність. Цікавим спостереженням було те, що під час проведення заходу в аудиторному форматі студенти були дуже активні. Студенти активно брали участь у обговореннях та дискусіях, розгорнуто відповідали та ділились своїми думками щодо теми заходу та аргументували свої погляди. Учасники заходу проявляли також активність під час обговорення конкретних ситуацій та пропонували свої власні вирішення запропонованої проблеми. Також приємним враженням було те, що студенти активно взаємодіяли між собою та вільно спілкувались.

Аналізуючи цей самий критерій «активність» на основі виховних заходів в дистанційному форматі, ми спостерігали середній рівень активності студентів. Лише частина студентів залишалась активною та брала участь в обговореннях. Інші студенти проявляли певну пасивність в дискусіях. Протягом усього заходу ми могли спостерігати, що у студентів майже була часткова відсутність ініціативи.

Другим критерієм ми виділили «зацікавленість». За традицією наші спостереження розпочнемо з аудиторного формату виховного заходу. Протягом усього часу можна відзначити активне слухання студентів та спостереження за спікером. Високий рівень зацікавленості можна підтвердити тим, що студенти час від часу ставили питання за темою та занотовували цікаву інформацію для себе. Також в кінці виховного заходу декілька студентів попросили поділитись

презентацією, що однозначно вказує на їхню зацікавленість. Також рішучим моментом у визначенні зацікавленості стала мова тіла студентів. Наприклад, студенти посміхались та сиділи у вільних позах, дозволяли собі щиро жестикулювати, таким чином не відчувалась напруга, а була створена дружня та позитивна атмосфера. Також хотілось би підкреслити, що виховний захід не мав на меті робити певні відмітки щодо присутності студентів, а отже, захід мав добровільну участь.

Щодо спостережень за зацікавленістю серед студентів, що мали виховний захід у дистанційному форматі, вони є менш втішними. Зазвичай свою зацікавленість у виховному заході студенти проявляли менш активно. Нам не вдалось прослідкувати раніше згадані аспекти, що були взяті за основу спостережень критерію «зацікавленості», оскільки серед усіх студентів дуже мала кількість працювала із увімкненими камерами. Отже, ми не бачили реакцій студентів. Частина студентів проявляла свої реакції за допомогою можливостей додатку «Teams» у вигляді швидких реакцій - смайликів. Не можна сказати, що студенти проявляли байдужість до теми, адже вони давали відповіді на запитання та ставили запитання, що стосуються тем виховних заходів. Також хорошою перевагою стали коментарі та відгуки студентів про захід у анонімних опитуваннях, що були після виховних заходів. Причиною середнього рівня зацікавленості ми вважаємо брак мотивації, що нині доволі розповсюджена проблема серед сучасної студентської молоді, особливо цьому до цього схильні студенти, що обрали дистанційну форму навчання. У таких студентів частіше проявляється нудьга від навчання та спостерігається невизначеність у життєвих та кар'єрних цілях. Цьому питанню приділяють багато уваги науковці та психологи. Нашу увагу зацікавили актуальні дослідження: «Підвищення мотивації студентів в умовах дистанційного навчання під час військових дій» (Москалюк & Москалюк, 2022) «Мотивація досягнення успіху сучасних студентів ВНЗ» (Гацелюк, 2022) «Мотивація як корелят розвитку психолінгвістичної компетентності у студентів» (Шукалова & Зайцева, 2021).

Третім критерієм ми назвали «залученість». Нас цікавив рівень залученості студентів при проведенні виховних заходів у двох відомих форматах: дистанційному та аудиторному. Під час заходу в аудиторному форматі виникали дискусії та дебати. Ці явища свідчать про високий рівень залученості студентів у процес. Студенти вільно ділились своєю думкою та аналізували позиції інших учасників. Для них було важливо, щоб їхні ідеї було почуто. Аналізуючи творчі доробки сучасних дослідників, ми змогли зробити висновок, що всі вищезгадані дії студентів демонструють залученість до виховного заходу та їхню готовність до співпраці (Лободинська & Гриджук, 2020; Кузьменко & Гальченко, 2020). Наступним пропонуємо ознайомитись зі спостереженнями за виховним заходом, що відбувався в дистанційному форматі. Ми оцінили залученість студентів на низькому рівні- «1». Оскільки захід містив активні частини програми (обговорення та дискусії) показовим для нас стало те, що частина студентів зовсім не виконували прохання організаторів та неохоче долучались до активних частин програми виховних заходів. На нашу думку, студенти лише частково зрозуміли цілі заходів та через це неактивно долучались до їх досягнення. Отже, підбиваючи підсумки, можемо зазначити, що через частково ігнорування вимог, відсутність співпраці та неувага до спільних цілей спричинили низький рівень зацікавленості серед студентів.

Четвертий критерій був «вмотивованість». Аналізуючи наші спостереження щодо виховного заходу проведеного у аудиторному форматі, можемо стверджувати, що студенти мали високий рівень вмотивованості. Це спостерігалось завдяки тому, що студенти прагнули до досягнення спільних цілей. Поставлена мета заходу була досягнута. Учасники заходу покращували свої навички та збагачували свої знання з теми. Важливим явищем стало те, що студенти мали позитивне ставлення до заходу. На нашу думку, для них виховний захід сприймався як можливість особистісного зростання та розвитку. Також варто зазначити, що рівень внутрішньої мотивації у цієї групи студентів був високим. Щодо спостережень виховних заходів, що проходили в дистанційному форматі, ми оцінили рівень вмотивованості на «1» - низький рівень. На нашу

думку, студенти мали брак особистої мотивації, адже з внутрішніх причин чи переконань вони не завжди активно підтримували участь у заходах. Значущу роль у проведенні результативного виховного заходу відіграє наявність стимулів. Про це свідчить сучасна дослідниця мотиваційної сфери Н. Пилявець у своєму актуальному науковому доробку «Особливості мотиваційної сфери студентів із різним ставленням до власного здоров'я» (Пилявець, 2023). Отже, у разі відсутності зовнішніх стимулів, які мають на меті мотивувати студентів до активної участі або взагалі здобуття результатів – рівень їхньої вмотивованості суттєво знижується.

П'ятим критерієм ми обрали «результативність», для аналізу цього пункту нами були проведені анкети в форматі google-form. Усі анкети містили в собі два блоки питань. Перший блок питань присвячувався інформативній частині виховного заходу. Другий блок питань був присвячений оцінюванню студентами роботи організаторів виховного заходу.

Отже, рівень результативності проведеного заходу в аудиторному форматі для студентів ЕГ1 показав високий рівень. Про це свідчать результати анкетування. В анкетуванні узяло участь 37 студентів. Пропонуємо ознайомитись з деякими запитаннями та відповідями студентів.

На запитання: «Чи розширились Ваші знання про ментальне здоров'я під час війни завдяки виховному заходу?», студенти відповіли: «так» – 28 (76%), «ні» – 9 (24%). Отже, більшість студентів відповіло «так», бо вони дійсно розшири свої знання про власне ментальне здоров'я під час війни. Важливо, щоб студенти постійно відчували підтримку з боку університету у такий складний період.

На запитання «Чи відкрили Ви для себе нові техніки самопомоги собі у психологічно-критичні моменти?», студенти відповіли: : «так» – 29 (78%), «ні» – 8 (22%). Результати свідчать про те, що більшість студентів дійсно відкрили для себе нові вправи та техніки самопомоги.

На запитання «Чи розширились Ваші знання про стрес після проведення виховного заходу?», студенти відповіли: : «так» – 26 (70%), «ні» – 11 (30%).

Отже, завдяки проведеному виховному заходу про ментальне здоров'я в умовах війни студенти розширили свої знання про стрес та його вплив на їхнє життя.

На запитання «Ваша думка, щодо важливості підтримки у суспільстві ментального здоров'я змінилась?», студенти відповіли: : «так» – 27 (73%), «ні» – 10 (27%). Отже, після проведення виховного заходу для студентів ЕГ1, їхня думка щодо важливості підтримки у суспільстві ментального здоров'я змінилась.

На нашу думку, такі результати опитування свідчать про те, що захід ніс позитивний вплив на формування морально-ціннісної сфери студентської молоді та був результативним для студентів.

Аналізуючи критерій «результативність» серед студентів ЕГ2, що мали виховний захід в дистанційному форматі, ми можемо зазначити, що результативність заходу була на середньому рівні. Таких висновків ми дійшли після обробки результатів опитування. У анкетуванні узяли участь 10 студентів.

На запитання: «Чи розширив виховний захід Ваші знання про ментальне здоров'я під час війни?», студенти відповіли: : «так» – 7 (70%), «ні» – 3 (30%). Отже, можемо спостерігати, що для студентів ЕГ2 захід був корисним, адже їхні знання про ментальне здоров'я теж покращились.

На запитання «Чи відкрили Ви для себе нові техніки самопомоги собі у психологічно-критичні моменти?» студенти відповіли: : «так» – 6 (60%), «ні» – 4 (40%). Отже, більшість студентів завдяки виховному заходу розширили свої знання та вміння у питаннях самопомоги собі у психологічно-критичних моментах.

На запитання «Чи розширились Ваші знання про стрес після проведення виховного заходу?», студенти відповіли: : «так» – 6 (60%), «ні» – 4 (40%). З отриманих результатів можемо зробити висновки, що знання про стрес у студентів дійсно розширились.

На запитання «Чи змінилась Ваша думка щодо важливості підтримки ментального здоров'я у суспільстві? », студенти відповіли: : «так» – 7 (70%), «ні» – 30 (30%). Після проведення виховного заходу для студентів ЕГ2 можемо

спостерігати позитивні зміни щодо важливості підтримки ментального здоров'я у суспільстві.

Резюмуючи усі отримані відповіді, виховні заходи, що були проведені для ЕГ2, були достатньо результативними, але менш, ніж успіхи ЕГ1. Студенти зазначали, що рівень їхніх знань збільшувався, отже, мета та спільні цілі, що були поставлені на початку заходу були досягнуті лише частково.

Перевагою проведення виховного заходу в аудиторному форматі ми вважаємо наявність прямого контакту учасників та спікера. Мова тіла, реакції – це все легше фіксувати. Наявність живого діалогу та відсутність «тихих» павз протягом усього часу. Безперечно, наявність соціального чинника є перевагою для такого формату, студенти постійно комунікують та відшліфовують навички співпраці. Недоліки, що ми змогли виділити, – це обмежена кількість студентів, що може узяти участь у виховному заході, оскільки в стінах університету виховні заходи проводяться в аудиторіях, може трапитись так, що кількість студентів буде перевищувати максимальну вмістимість аудиторії.

Також ми змогли виділити переваги та недоліки проведення виховного заходу в дистанційному форматі. Першою перевагою ми вважаємо зручність та доступність для усіх учасників процесу. Завдяки сучасним технологіям студенти і викладач можуть знаходитись у різних утках світу та спілкуватись. Також на відміну від аудиторного формату, в дистанційному форматі відсутні обмеження по кількості учасників, тому якщо захід відбувається в масовій формі викладач може не перейматися, що комусь не вистачить місця. Найвпливовішим недоліком, ми вважаємо відсутність фізичного контакту між студентами та спікером. Таким чином, у разі того, що студенти відмовляються вмикати камери, викладач не може спостерігати за реакціями, мовою тіла та і взагалі відсутня можливість контролювати, чим займаються студенти під час проведення виховного заходу. Наступний суттєвий недоліки ми виділили можливі труднощі з технікою. Оскільки викладач не може бути стовідсотково впевнений в апаратурі, що використовує для зв'язку зі студентами, також підвести може інтернет.

Науковці і досі вивчають ці два формати і не прийшли до спільного рішення, щодо того, який формат є результативніше. Відштовхуючись від нашого дослідження, що було проведено для цього питання на основі ЕГ1 та ЕГ2, ми можемо зазначити, що більш ефективним форматом виявився аудиторний. ЕГ1 мала кращі результати у тестуванні та була більш активною протягом усього часу.

Наступним ми пропонуємо ознайомитись з рекомендаціями, які ми склали для викладачів ЗВО з організації виховання студентської молоді в дистанційному форматі.

2.3 Рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти

Формування морально-ціннісної сфери в умовах університету є важливою складовою при вихованні особистості. Звісно, як раніше вже зазначалось, значущу роль в процесі формування ідентичності прийнято відводити сім'ї та освітньому закладу, через те, що вагому частину свого життя молодь проводить або вдома, або у стінах навчального закладу. Також слід відзначити, що не менш важливими є довкілля особистості, середовище, в якому вона проживає та в цілому масова культура. Починаючи з березня 2020 року, українське суспільство масово познайомилось з дистанційний формат навчання. Новий формат потім і взагалі витіснив традиційний – аудиторний формат. На зміну пандемії прийшло повномасштабне вторгнення з боку сусідньої країни, і частина студентів мусили покинути власні домівки. Нині українське суспільство перебуває у стані невизначеності, сучасні науковці в актуальних творчих доробках називають це духовно-моральною кризою, вона супроводжується руйнуванням суспільних, духовних та моральних ідеалів. Отже, через це цінності, що є притаманні масовій свідомості, багато в чому деструктивні з погляду розвитку особистості.

Спостереження за поведінкою молоді викликає обґрунтоване занепокоєння за майбутнє молоді та країни загалом. Ця проблема вже давно турбує

педагогічний світ, тому ще в минулому столітті український науковець І. Бех притримувався цієї думки (Бех, 1997).

Як раніше, вже зазначалось, морально-ціннісна сфера студентів містить в собі певні ключові аспекти, одним з них є розвиток етичної свідомості. Кожний студент має слідкувати за тим, які цінності для нього є першочерговими і яким чином вони проявляються у їхній поведінці. Таким чином завдання університету є впровадження різноманітних виховних заходів, навчальних курсів з етичних питань. Найпопулярнішим шляхом формування морально-ціннісної сфери вбачається створення виховних заходів. Також хочемо наголосити на тому, що заходи мають обов'язково бути актуальними і на меті мати розширення знань студентів з цікавих для них питань. При плануванні варто враховувати потреби академічної групи, для котрої створюється захід. Задля актуалізації інформації, що планується використовувати під час виховного заходу ми радимо проводити опитування серед майбутніх учасників. Таким чином, підготовлений матеріал принесе більше користі для студентів. Якщо мова йде про більш масштабний спосіб виховання – такий як навчальний курс, то врахування індивідуальних потреб академічної групи є мало можливим, тому варто враховувати вікову категорію студентів та сучасні етичні проблеми, що потребують вивчення.

Наступним ключовим аспектом виділяється формування соціальної відповідальності. Освітній заклад має стимулювати активність студентів до залучення в різноманітну діяльність, наприклад волонтерську. Ми повністю погоджуємось з думкою І. Беха, яку науковець висвітлював у доробку під назвою «Загартування особистості вчинком як освітня мета», автор зазначав, що важливу роль у формуванні моральних цінностей та стандартів молоді можна виділити університетській освіті (Бех, 2018).

Освітні, як і виховні технології освітнього та виховного процесу у вищих навчальних закладах, відрізняються наявністю актуальних серед сучасних студентів ціннісних елементів, що становлять ядро будь-якої освітньої технології XXI століття. Таким чином, специфіка цих технологій наголошує на, так званій, неможливості спостереження процесу формування морально-ціннісних

орієнтацій студентів. Крім того, виховний аспект, що сприяє формуванню загальнолюдських, громадянських, патріотичних цінностей майбутнього випускника, важко зафіксувати, але цілком можливо оцінити завдяки емоційній складовій, рефлексії, висловлюванням, смисловій наповненості комунікативної взаємодії в постійному обміні думками: викладач та студент (Антонова, 2014).

Отже, сучасні технології формування морально-ціннісної сфери студентської молоді являють собою ефективний, плідний, корисний та високопрофесійний з точки зору аксіологічного аспекту продукт взаємодії усіх сфер.

Про ефективність чи неефективність освітніх та виховних технологій можна судити з продуктивності результатів, одержуваних згодом, під час удосконалення умінь і навичок студентів. Також суттєву особливість технологій сучасного освітнього процесу, що націлені на формування морально-ціннісної сфери студентської молоді, становить свобода вибору студентів, оскільки розумно враховувати добровільну позицію, націлену на ціннісні орієнтації, за відсутності якої інтеріоризованість цінностей у свідомості особистості неможлива. Завдання викладача полягає у вмінні грамотно організувати формування морально-ціннісної сфери студентів. Це може бути діяльність у групах, суть якої полягає у цілеспрямованому осмисленні, оцінці процесів, явищ, об'єктів довкілля та у формуванні особистісних смислів (Вишневецький, 2018). Ми впевнено притримуємось цих рекомендацій у визначенні ролі викладача у освітніх та виховних технологіях.

Під час підготовки до проведення педагогічного експерименту нами було проаналізовано творчі доробки відомих дослідників та педагогів, здебільшого вони вважають, що актуальність ігрових технологій у процесі формування морально-ціннісних орієнтацій студентів незаперечна у сучасному полі освітнього простору. Ми рекомендуємо застосовувати ігрові технології не тільки в освітньому процесі, але й у виховному. Для цього слід звернутись до інтерактивних навчальних ігор, де студенти мали б можливість використати вже наявні у них знання для вирішення проблемних питань. Таким чином,

викладачам вдасться залучити більшу кількість студентів до активної співпраці. Також ми радимо звертати свою увагу на різноманітні мобільні додатки. Нині існує велика кількість корисних ресурсів, ми радимо звернути увагу на «TED». Це цікава платформа, де спікери діляться як науковими лекціями, так і захопливими мотиваційними промовами. Оскільки тривалість відеолекцій займає 10-15 хвилин, такий формат зручно додати у програму. Цей додаток може бути корисним для використання як у дистанційному, так і аудиторному форматі. Також цікавим додатком ми вважаємо «Trello». На перший погляд, додаток для планування та організації, але у можливості цього додатку входить створення групових проєктів, де утворюється спільний простір та можна ставити спільні завдання. Також учасники групи можуть виставляти дедлайни та слідкувати за процесом виконання. Такий додаток особливо корисний при плануванні виховного заходу в дистанційному форматі. Завдяки таким додаткам можна з легкістю урізноманітнити виховні заходи та зацікавити студентів. Також ми рекомендуємо застосувати певні принципи гейміфікації при оцінюванні активності студентів. Таким чином можна спостерігати покращення рівня мотивації та розвиток критичного мислення серед студентів.

Ми притримуємось думки, що формування ціннісних орієнтацій особистості та її власної гуманістичної позиції має здійснюватися у відсутності будь-яких заборон суспільством, звісно, людина має діяти в рамках закону та моральних устоїв суспільства. Особистість не має відчувати почуття осуду за свій вибір. Безперечною перевагою ще одного варіанту ігрових технологій, такого як ділова гра. Ми вважаємо, що це можливість досягнення реальних особистісних цілей у короткий проміжок часу. Цей процес становить потужну основу мотивації до участі у грі, відстоювання власної позиції на основі особистісних інтересів, підтримання гри, прийняття іншої думки, всебічного осмислення, аналізу та зіставлення у процесі тісної комунікації. Завершення гри з певним результатом також сприяє розвитку мотивації та стимулює студентів до подальшої участі у таких заходах (Сисоєва, 2019). Впровадження такої

діяльності сприятиме формуванню у студентів соціальних навичок, що стануть у нагоді у подальшому житті.

Відповідно до останніх досліджень, ігрові технології дійсно мають вагомий потенціал у впровадженні їх у формування морально-ціннісної сфери сучасних студентської молоді. Першочергово, викладач визначає та опрацьовує мотиваційний компонент, взявши його за основу. Як ми раніше і зазначали, залежно від рівня внутрішньої та зовнішньої мотивації залежить результативності. Звісно, аналізуючи джерела при створенні рекомендацій, ми також зіштовхнулись з протилежними думками, щодо важливості ігрової діяльності для формування морально-ціннісної діяльності. На думку Л.Маценко, ігрова діяльність нерідко може виявлятися малопродуктивною, оскільки її результати, зазвичай, відстрочені в часі і можуть виражатися у вигляді розумових знань, умінь, навичок, досвіду, поведінки та способу мислення, які дуже важко заміряти. На нашу думку, елементи ігрових технологій можуть допомагати у активному формуванні морально-ціннісної сфери (2019).

Згідно з вивченим раніше матеріалом дискусія має свою вагому роль у формуванні морально-ціннісної сфери. Результативність даного методу доволі висока. Студенти в процесі дискусії можуть ділитися власними думками щодо різних етичних та моральних тем. Таким чином, навички критичного та аналітичного мислення вдосконалюються. Успішність та результативність дискусії залежить від певних факторів. Ми рекомендуємо забезпечувати сприятливе середовище для проведення дискусій, адже студенти не мають відчувати страх висловлювати свою думку, в жодному разі не варто втручатися та засуджувати. Організатор дискусій має заохочувати діалоги серед учасників. Студенти мають поступово вчитися активному слуханню. Задля успішності дискусії варто залучати учасників з різними поглядами. Таким чином, у студентів буде можливість критично оцінювати почуте та порівнювати зі своїми переконаннями. Успішна дискусія сприяє подальшій саморефлексії, що у свою чергу розвиває моральну свідомість студентів, а також допомагає краще розібратись у власних цінностях.

Деякі педагоги та науковці притримуються думки, що набір цінностей залишається незмінним, ми погоджуємось з цим частково, на нашу думку, в такому наборі відбувається постійна змінна пріоритетів. Тому дуже важливо, щоб процес формування морально-ціннісної сфери постійно модернізувався та відповідав запитам суспільства. Таким чином, ми радимо розглядати використання сучасних інформаційних технологій на постійній основі. Існує велика кількість можливостей це зробити.

Залучення студентів до суспільно важливих ініціатив сприятиме кращому усвідомленню ними власної ідентичності. Сьогодні підкреслює важливість ролі кожного у перемозі, тому завдяки сприянню розвитку волонтерства у стінах університету серед студентів буде спостерігатись розвиток національно-патріотичної свідомості, що є базовим елементом формування морально-ціннісної сфери.

Не важливо, чи відбувається формування морально-ціннісної сфери у дистанційному форматі, чи у аудиторному форматі першочергово важливо, щоб атмосфера, у якій знаходитимуться студенти була сприятлива, для них, тоді вони зможуть ділитись думками та свідомо формувати морально-ціннісну сферу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі увага була зосереджена на питаннях педагогічного експерименту. Цей процес активно вивчається з ХХ століття вітчизняними науковцями: Н. Бакуліна, О. Лісова, Н. Нечитайло В. Ортинський, Н. Пихтіна та В.Сидоренко, Н. Тверезовська,, та зарубіжними науковцями: М. Йонгсма, М. Кассенс, П. Сінгх. Задля коректного розуміння проблеми педагогічного експерименту ми дослідили значну кількість джерел. У нашій роботі ми притримуємось такого визначення: педагогічний експеримент – це умисно організований науковий або виховний процес, що відбувається в освітньому просторі для подальшого аналізу взаємодії в умовах діяльності. До педагогічного експерименту належать організаційні форми роботи та їхній вплив на якість

знань, рівень оволодіння навичками та розумовий розвиток студентів. За спрямованістю педагогічний експеримент поділяється на фундаментальний та прикладний. Предметом педагогічного експерименту прийнято вважати прийоми і методи навчання, а також навчальні програми. Основною метою педагогічного експерименту слід вважати установлення властивостей об'єкта, що підлягає дослідженню, а потім безпосереднє підтвердження наукових припущень.

Також було проаналізовано проблему порівняння дистанційного та аудиторного формату навчання. Надано основні дефініції понять. Було з'ясовано, що це питання, не зважаючи на його актуальність, все ще лишається мало вивченим. У науковому світі досі існують суперечності щодо переваг та недоліків аудиторного та дистанційного форматів.

Нами була визначена мета нашого педагогічного експерименту: дослідно-експериментальна перевірка ефективності формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти. Були поставлені такі завдання: розробити методiku проведення педагогічного експерименту; впровадити виховні заходи в студентських групах в дистанційному та аудиторному форматах; опрацювати та унаочнити результати виховних заходів та визначити їх результативність; сформулювати рекомендації щодо проведення результативних виховних заходів. Цей педагогічний експеримент складається з організаційно-підготовчого, формувального та заключного етапів.

Організаційно-підготовчий етап мав на меті складання методики проведення педагогічного експерименту. Були складені такі завдання до цього етапу: виокремити тематики виховних заходів для студентської молоді; розробити анкету та провести анкетування серед респондентів; визначити та обґрунтувати вибірку респондентів; відібрати методи дослідження; сформувати однорідні експериментальну і контрольну вибірки респондентів. За допомогою усіх вищезгаданих завдань було розроблено виховні заходи для студентської молоді для проведення в дистанційному та аудиторному форматах.

Формувальний етап мав на меті розробити та провести виховні заходи в експериментальній вибірці респондентів з питання формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти на прикладі студентів філологічного факультету освітніх технологій за спеціальністю 014 Середня освіта Київського національного лінгвістичного університету. Були поставлені та такі завдання: сформулювати гіпотезу експериментального дослідження; обрати тематику виховного заходу; розробити методику проведення виховних заходів зі студентами в умовах аудиторного та дистанційного формату; провести виховні заходи для ЕГ1 та ЕГ2; порівняти результати формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університету. Було доведено ефективність наявних форм і методів формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Заключний етап мав на меті підбити підсумки проведеного педагогічного експерименту та розробити рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти. Було складено такі завдання: порівняти результати виховних заходів в ЕГ1 та ЕГ2; порівняти результати виховних заходів в КГ та ЕГ1 і ЕГ2; унаочнити й узагальнити результати педагогічного експерименту; скласти рекомендації для викладачів ЗВО з організації виховання студентської молоді в дистанційному та аудиторному форматі.

Була підтверджена гіпотеза та визначено ефективність формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи. Також були складені основні рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

ВИСНОВКИ

Морально-ціннісна сфера студентів різностороння та містить у собі багато складових. Отже, формування морально-ціннісної сфери в умовах університету складний процес, що безупинно потребує модернізації своїх форм та методів. Постійні зміни в суспільстві потребують модернізації форм та методів формування цієї сфери. Впродовж виконання дослідження нами було узагальнено висновки, було теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Проаналізовано стан розробки проблеми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої освіти в сучасній психолого-педагогічній практиці. Нами було встановлено, що актуальність та перспективність цього питання зростала поступово, а свого піку здобула саме зараз. Цей ріст пов'язаний з тим, що студенти є сенситивною категорією населення, котра гостро реагує на зміни у суспільстві. Українські студенти вже більше ніж 32 роки знаходяться у постійних змінах, які впливають на їхню свідомість як негативно, так і позитивно. Роль університету при формуванні морально-ціннісної сфери залишається важливою.

Визначено зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді. Порівнюючи та аналізуючи думки українських науковців, основною ідеєю змісту процесу формування морально-ціннісної сфери в умовах університету є розвиток моральності. Ця сфера має певну систему цінності, що визначатиме ставлення студентів до навколишнього світу. Набір цінностей може змінюватись, але базові зберігаються постійно. Серед форм виділяють три основні: індивідуальна, групова та масова. За результативністю групова вважається кращою. Методів налічується чимало. Ми виділяємо метод прикладів чи кейс-метод, метод рефлексії та метод групових дискусій. На нашу думку, саме ці методи можна вважати універсальними у використанні як для

аудиторного формату, так і для дистанційного. Таким чином, форму та методи формування морально-ціннісної сфери слід обирати відповідно до запитів.

Розроблено програму формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в університеті. Ця програма містила чотири виховні заходи. Теми заходів ретельно підбиралась відповідно до запитів сьогодення. Загальна мета програми була розвивати у студентів соціальні, вольові та духовні цінності; виховувати свідоме ставлення до свого соціального статусу, громадської позиції, фізичного та ментального здоров'я; допомагати студентам формувати їхні принципи та стратегії. Завдяки проведенню виховного заходу під назвою «Важливість рідної мови. Мова -ДНК нації» ми очікували, що цікавість та повага студентів до рідної мови збільшиться. Виховний захід «Ми вірні патріоти нашої країни» мав на меті розвивати національну свідомість студентів, сприяти розвитку їхнім патріотичним почуттям. Основною метою виховного заходу під назвою «Встигнути все» розвивати у студентів навички ефективного планування, вчити коректно розставляти пріоритети у житті. Вміння балансувати на сьогодні є одним з найважливіших для формування соціально-здорової людини. Виховний захід «Ментальне здоров'я студентів під час війни» мав на меті ознайомити студентів з техніками самопомоги у психологічно-критичні моменти, допомогти детальніше розібратися з поняттям «ментальне здоров'я». Усі виховні заходи враховували потреби студентів. Програма будувалась відповідно до різних педагогічних та психологічних досліджень. Для застосування програми на практиці були використанні різноманітні методи та форми роботи: лекції з елементами бесіди, робота в групах, проектна робота.

Проведено педагогічний експеримент з визначення ефективності формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи. У педагогічному експерименті усього узяло участь 59 студентів, з них 12 студентів були у КГ, 37 студентів у ЕГ1 та 10 студентів були у ЕГ2. Педагогічний експеримент був поділений на три етапи: організаційно-підготовчий, формувальний та заключний. Під час організаційно-підготовчого етапу були обрані студенти, що узяли участь у педагогічному експерименті. Були розроблені

анкети та проведенні анкетування Під час формувального етапу було доведено ефективність наявних форм і методів формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університету. Було сформовано гіпотезу. Була обрана форма виховних заходів: лекція з елементами бесіди. Після ретельного аналізу актуальних джерел були розроблені виховні заходи для студентської молоді для проведення в дистанційному та аудиторному форматах. Під час заключного етапу ми порівняли результати виховних заходів в ЕГ1 та ЕГ2, а також порівняли результати виховних заходів в КГ та ЕГ2. Нам вдалось унаочнити та узагальнити результати педагогічного експерименту.

Було складено рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти. Усі рекомендації, що ми надаємо були апробовані під час впровадження нашої програми формування морально-ціннісної сфери. Ми підкреслюємо той факт, що важливо не просто застосовувати різні методи та форми, а оцінювати саме їхній вплив на процес формування. Також важливо мотивувати студентів до самостійного пошуку інформації та її аналізу. Так відбувається формування критичного мислення у студентів. Основне завдання викладача морально-ціннісної сфери це вміння правильно організувати сам процес, відповідно до запитів суспільства та постійно підтримувати актуальність вектору формування.

Гіпотеза дослідження підтверджена. Мета дослідження досягнута. Завдання виконані.

У перспективі вважаємо за необхідне вивчити та проаналізувати закордонну педагогічну практику, адже під час виконання дослідження нас цікавила більше вітчизняна педагогічна діяльність.

РЕЗЮМЕ

Формування морально-ціннісної сфери в умовах університетської освіти залишається важливою та актуальною темою вже досить давно. Особливе місце серед досліджень займає вивчення цього процесу в умовах вищої школи. Студенти – це особливо чутлива категорія суспільства, яка потребує підтримки з моральної точки зору. Оскільки значну частину свого часу студенти проводять в умовах університетської освіти, вплив закладу вищої освіти на формування їхньої морально-ціннісної сфери є майже постійним.

Програма формування морально-ціннісної сфери не може лишатись перманентною протягом усіх років. Сучасні реалії підкреслюють, що зміни у суспільстві вимагають безперервну модернізацію цього процесу. У роботі розглянуто стан дослідження формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університету. Встановлено, що набір базових цінностей складається з тих, які відображають основні принципи моралі та етики, толерантності, екологічної свідомості, справедливості та національно-патріотичних поглядів. Відповідно до запитів суспільства цей перелік цінностей розширюється та змінює свою послідовність. На підставі отриманої інформації було розроблено програму формування морально-ціннісної сфери в умовах університетської освіти.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме українською та англійською мовами, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи – 108 сторінок, з них 80 сторінок тексту. У роботі подано 1 таблицю, 21 рисунок, використано 118 джерел.

У першому розділі розглянуто стан проблеми формування морально-ціннісної сфери студентської молоді, її сутність та структуру. Визначено зміст, форми і методи формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах вищої школи.

У другому практичному розділі проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти. Створено програму формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в університеті та проведено аналіз результатів емпіричного дослідження. Складені рекомендації з формування морально-ціннісної сфери студентської молоді в умовах університетської освіти.

Ключові поняття: морально-ціннісна сфера, мотивація, студентська молодь, виховання, вища освіта, виховний захід.

SUMMARY

The formation of the moral and value sphere of student youth in the conditions of university education has remained an important and relevant topic for quite some time. A special place among researches is the study of this process in the conditions of a higher education. Students are a particularly sensitive category of society that needs support from a moral point of view. Since students spend a significant part of their time in the conditions of university education, the influence of the institution of higher education on the formation of their moral and value sphere is almost constant.

The program for the formation of the moral and value sphere cannot remain permanent for all the years. Modern realities emphasize that changes in society require continuous modernization of this process. The work examines the state of research on the formation of the moral and value sphere of student youth in university conditions. It is established that the set of basic values consists of those that reflect the basic principles of morality and ethics, tolerance, environmental awareness, justice and national-patriotic views. According to the demands of society, this list of values expands and changes its sequence. On the basis of the received information, a program for the formation of the moral and value sphere in the conditions of university education was developed.

The work consists of an introduction, two chapters, conclusions, a summary in Ukrainian and English, a list of used sources and appendices. The full volume of the work is 108.

pages, of which 80 pages are text. The work contains 1 table, 21 figures, 118 sources are used.

The first chapter examines the state of the problem of forming the moral and value sphere of student youth, its essence and structure. The content, forms and methods of forming the moral and value sphere of student youth in the conditions of a higher education are defined.

In the second practical section, a research and experimental verification of the effectiveness of the formation of the moral and value sphere of student youth in the conditions of university education was carried out. A program for the formation of the moral and value sphere of student youth at the university was created and the results of an empirical study were analyzed. Recommendations on the formation of the moral and value sphere of student youth in the conditions of university education have been made.

Key concepts: moral and value sphere, motivation, student youth, upbringing, higher education, educational event.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Антоненко, Д., & Кузнецова, М. (2023). Вплив сигналів повітряної тривоги на психічне здоров'я студентів. *Від експериментальної та клінічної патофізіології до досягнень сучасної медицини і фармації*, 12 (10), 65–66.
<https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/32237/1/12.%20Kuznetso20syhnaliv>
- Бакуліна, Н. (2021). Дистанційне навчання: Теоретичні засади та шляхи упровадження. *Гуманітарно-педагогічна освіта: Здобутки, проблеми, перспективи*, 4 (6) 23–27.
https://www.bethana.org.ua/_files/ugd/de9706_d47a.
- Батерейна, І. (2021). Нова українська школа: Організація процесу морального виховання в новому освітньому просторі. *Baltija Publishing*, 4 (12).
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-032-2-4>
- Бербец, В., Алаяров, Р., & Мурадов, З. (2018). Педагогічний експеримент як провідний метод у науково-дослідній діяльності майбутніх викладачів системи професійно-технічної освіти. *Педагогічна перспектива*, 2 (14), 312–320.
- Бех, І. (2012). Духовні цінності як надбання особистості. *Рідна школа*, 9 (7), 9–12.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_1-2_4.
- Бех, І. (2018). Особистість у контексті рушійних сил становлення. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 2 (80), 34–38.
<https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article215/214>
- Бондаренко, Н., & Дубограй, А. (2018). Формування моральних якостей у студентів в умовах навчально-виховного процесу сучасної вищої школи. *Молодий вчений*, 11 (62), 47–50.
<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/133.pdf>

- Боршуляк, Т. (2016). Економічне виховання дітей дошкільного віку: Моніторинг компетенцій. *Науковий вісник педагогіки*, 3 (12), 24–26.
<https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7322/1>
- Бочаріна, Н., & Шкуріна, Л. (2022). Особливості прояву ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Перспективи та інновації науки*, 7(18), 79–81.
[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13\(18\)-600-614](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13(18)-600-614)
- Ващенко, Г. (2003). *Загальні методи навчання*. Українська Видавнича Спілка.
<https://e-catalog.mk.ua/NPB/A922A29F-3533-4A62-9067-2D8631009BCB/>
- Вдовиченко, Р., & Михальченко, Н. (2019). Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*, 2 (34), 47–51.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2019_2_10
- Віцько, С., & Макаренко, А. (2020). Сутність, зміст і завдання духовно - морального виховання особистості майбутнього вчителя. *Професіоналізм педагога: Теоретичні й методичні аспекти*, 7 (12), 252–262.
<https://doi.org/10.31865/2414-9292.12.2020.206756>
- Волкова, Н. (2018). *Педагогіка* (3-тє вид.). Академвидав.
- Ворох, В., & Коломоєць, Т. (2022). Поняття економічного виховання та його зв'язок із спорідненими категоріями. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 10 (43), 31–33.
<https://sj.npu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/1247/1040>
- Гацелюк, О. (2022). Мотивація досягнення успіху сучасних студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*, 7(14), 65–69.
<https://doi.org/10.31812/psychology.v7i.7260>
- Голобородько, Т., & Денисенко, Д. (2020). Тайм-менеджмент в умовах дистанційного навчання студентів. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei moderne. European Scientific Platform*, 6 (33), 44–47.
<https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v1.22>

- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник* (С. Головка, Ред.).Либідь.
<http://irbis.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?21ID;I21DBN=UKRL21>
- Горбова, І., Горбовий, О., & Дубік, В. (2023). Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості. *Інновації в сучасній освіті: Методологія, технологія, дидактичні та виховні аспекти*, 11 (71), 218–226.
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-25>
- Горохова, Г. (2022). Особливості навчання і виховання молодого покоління на сучасному етапі розвитку педагогічної майстерності. *Наукові праці МАУП. Педагогічні науки*, 17 (27), 16–23.
<https://doi.org/10.32689/maup.ped.2022.2.2>
- Грабар, Н. (2017). Комунікативна соціалізація студентської молоді. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Економічні науки*, 5 (82), 131–139.
- Гринькова, Н. (2020). До проблеми духовно-морального виховання студентів педагогічних закладів вищої освіти. *Інноватика у вихованні*, 12, 125–131.
<https://doi.org/10.35619/iiv.v1i12.305>
- Грищенко, Т. (2019). Естетичне виховання студентської молоді в системі педагогічної освіти України. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 6 (98), 101–105.
[https://doi.org/10.31865/2077-1827.6\(98\)2019.197457](https://doi.org/10.31865/2077-1827.6(98)2019.197457)
- Грінченко, Б. (1927). *Словник української мови* (Т. 1).
https://shron2.chtyvo.org.ua/Hrinchenko/Slovar_ukrainsf
- Деякі питання організації дистанційного навчання, Наказ Міністерства освіти і науки України № 1115 (2023).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>

- Дзюнь, Х. (2023). Ціннісні орієнтації як особистісний ресурс розвитку резильєнтності студентів. *Інновації в освіті*, 8 (21), 67–70.
- Долга, Н. (2019). Процес виховання у сучасній вищій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. Ушинського*, 8 (79), 45–49.
<https://doi.org/17.42705/6378-7978-2019-22-45-49>
- Енциклопедія Сучасної України ЕСУ (б. д.). *Виховання*.
<https://esu.com.ua/article-34236>
- Енциклопедія Сучасної України ЕСУ (б. д.). *Виховання політичне*.
<https://esu.com.ua/article-34238>
- Євтух, М., & Сердюк, О. (2003). *Соціальна педагогіка*. Міжнародна Академія управління персоналом.
- Жукова, А. (2023). Особливості організації та проведення педагогічного експерименту як основного інструменту дослідження лідерської компетенції у студентів. *Вісник Львівського університету*, 38, 97–104.
<https://doi.org/10.30970/vpe.2023.38.11857>
- Журба, К., Бех, І., Докукіна, О., Федоренко, С., & Шкільна, І. (2019). Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка. *Педагогічний горизонт*, 2 (18), 49–51.
<https://lib.iitta.gov.ua/718615/>
- Журба, К., & Докукіна, О. (2018). Педагогічні умови формування національно-культурної ідентичності підлітків у закладах загальної середньої освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 4 (22), 75–89.
<https://doi.org/10.32405/2308-3778-2018-22-75-89>
- Закон України «Про вищу освіту», № 37/38- ВР (2014).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про освіту», № 2145 - VIII -ВР (2017).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/2145-19>

- Заредінова, Е. (2020). Форми та методи формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2 (69), 141–145.
<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-2.27>
- Іваненко, А. (2022). Ціннісні орієнтації у структурі особистості студентів. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*, 7 (24), 82–87.
<https://doi.org/10.31812/psychology.v7i.7263>
- Інститут модернізації змісту освіти. (б. д.). *Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей*. Взято 15 червня 2023 з
<https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>
- Капська, А. (2015). Соціально-етичні аспекти соціалізації особистості студента. *Науковий часопис, Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*, 8 (28), 32–39.
- Караман, О. (2020). Методологічні засади проблеми соціалізації особистості в умовах гібридної війни на сході України: філософський рівень. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2 (333), 157–166.
[https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2\(333\)-2-157-166](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-157-166)
- Кириченко, В., & Куракін, О. (2010). *Теорія держави і права: Модульний курс*. Центр учбової літератури
- Коваленко, В. (2021). Роль цифрового контент-навчання в соціалізації студентів-майбутніх філологів. *Професіоналізм педагога: Теоретичні й методичні аспекти*, 15, 203–211.
<https://doi.org/10.31865/2414-9292.15.2021.243006>
- Ковальчук, О. (2015). Сучасний погляд на національно-патріотичне виховання. *Освітні тенденції та прогнозування*, 6 (17), 61–63.
- Ковшарова, А. (2020). Роль студентського самоврядування у формуванні морально-ціннісних орієнтацій студентів. *Актуальні проблеми формування ціннісно-моральних орієнтацій студентів* 9 (84), 75–76.

Коменський, Я. (2003). *Велика дидактика* (Т. 1). Шлях.

http://library.vspu.edu.ua/inform//cifrova_kol/komenskij_didakf

Концепція національного виховання студентської молоді, додаток до рішення колегії МОН (2009).

https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4310/

Концепція національно патріотичного виховання дітей та молоді, Наказ

Міністерства освіти і науки України № 641 (2015).

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/7ca/5d527f>

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року, розпорядження Кабінету Міністрів (2016).

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#n8>

Коняєва, Л. (2021). Духовно-моральні аспекти професійної соціалізації

студентів-психологів. *Психологія і особистість*, 1 (19), 196–222.

<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17568>

Косінова, О. (2019). Підготовка студентів вищих навчальних закладів мистецтв як актуальний напрямок естетичного виховання в інформаційному суспільстві. *Collection of Scientific Works “Notes on Art Criticism*, 36, 112–117.

<https://doi.org/10.32461/190672>

Костик, Є. (2020). Генеза виховання духовно-моральних цінностей особистості у світовій і зарубіжній педагогічній освіті. *Молодий вчений*, 3 (79), 383–389.

<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-79>

Коструба, Н., & Поліщук, З. (2023). Особистісна зрілість як чинник психічного здоров'я студентів під час війни. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*, 3 (33) 91–94.

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-3\(33\)-339-349](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-3(33)-339-349)

- Кузьменко, В., & Гальченко, В. (2020). Активізація творчого потенціалу студентів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 12 (54), 98–106. [https://doi.org/10.31392/npu-nc.series12.2020.9\(54\).09](https://doi.org/10.31392/npu-nc.series12.2020.9(54).09)
- Кутішенко, В., Патинок, О., & Сидоркін, В. (2019). Вплив релігійних цінностей на формування морально-ціннісної сфери особистості. *Психологія обдарованості*, 6 (16), 74–78.
- Левицький, О., & Курчаба, О. (2022). Патріотичне виховання як частина освітнього процесу студентів. *Acta Paedagogica Volynienses. Волинський національний університет імені Лесі Українки*, 2 (78), 251–255. <http://localhost/jspui/handle/123456789/133>
- Літвінчук, О. (2020). Формування ціннісно-моральних орієнтирів студентів у процесі освітньої діяльності коледжу. У *Актуальні проблеми формування ціннісно-моральних орієнтацій*. 8 (15), 89–93. <http://xn--d1acjtrgde.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/10/Zbirnik-f>
- Лобачук, І. (2020). Впровадження методу проектів як одного з креативних методів навчання іноземної мови для формування ціннісної сфери студентів. *Молодь і ринок*, 12 (179), 114 – 118. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.193539>
- Лободинська, О., & Гриджук, О. (2020). Формування соціальних навичок студентів: Проблеми й перспективи. *Scientific Bulletin of UNFU*, 30 (3), 116–121. <https://doi.org/10.36930/40300320>
- Максим, О. (2018). Формування ціннісних орієнтацій як механізм ресоціалізації девіантів. *Актуальні проблеми психології*, 7 (16), 110 –114.
- Малихін, О., Лаврентьєва, О., & Матукова, Г. (2014). *Методика викладання у вищій школі*. КНТ.
- Маценко, Л. (2019). *Теорія і методика виховання* (3-тє вид.). Компрінт.

- Мацола, Н. (2020). Психолого-педагогічні механізми формування ціннісних орієнтацій студентів. *Humanities Science Current Issues*, 3(27), 239–242. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203730>
- Михайлишин, У. (2016). Соціально-психологічні особливості системи ціннісних орієнтацій студентської молоді: До постановки проблеми. *Актуальні проблеми психології*, 1 (45), 201–205. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/44836/1/20f>
- Михайлова, Л., Пагава, О., & Проніна, О. (Уклад.). (2020). *Словник термінів і понять сучасної освіти*. Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
- Міщик, Л. (1997). *Соціальна педагогіка*. Інститут змісту і методів навчання.
- Мороз, О., Падалка, О., & Юрченко, В. (2006). *Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки*. НПУ.
- Москалюк, М., & Москалюк, Н. (2022). Підвищення мотивації студентів в умовах дистанційного навчання під час військових дій. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, 6 (60), 119–127. [https://doi.org/10.31909/26168812.2022-\(60\)-14](https://doi.org/10.31909/26168812.2022-(60)-14)
- Наказ «Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» № 151/11, (2004). <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS2281?an=387>
- Огієнко, І. (1992). *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*. Довіра.
- Онопрієнко, О., & Онопрієнко, О. (2021). Педагогічні засоби патріотичного виховання студентів. *Молодий вчений*, 9 (97), 91–93. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-9-97-19>
- Ортинський, В. (2011). *Педагогіка вищої школи*. Центр учбової літератури. https://library.udpu.edu.ua/library_files/6383f
- Ортинський, І. (1988). *Хрищення, хрест та харизма України*. Салезіян.

- Палагнюк, М., & Фомін, К. (2023). Формування світоглядно-ціннісних орієнтацій студентів технічних закладів вищої освіти в контексті духовно-морального виховання. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*, 10 (1), 99–107.
<https://doi.org/10.15330/jpnu.10.1.99-107>
- Пащенко, С., & Москаленко, А. (2018). Технологія «рівний рівному» як метод соціалізації студентів закладів вищої освіти. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 12 (74), 56–59.
- Пилявець, Н. (2023). Особливості мотиваційної сфери студентів із різним ставленням до власного здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія* 12 (2), 45–48.
<https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.2.8>
- Пихтіна, Н. (2023). *Методологія психолого-педагогічних досліджень*. НДУ ім. М. Гоголя.
<http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/2892>
- Подолянчук, Д. (2021). Дослідження когнітивного компонента ціннісних орієнтацій студентів-волонтерів. *Psychological Prospects Journal*, 7 (44), 185 – 201.
<https://doi.org/10.29038/2227-1376-2021-37-185-201>
- Психологіс - енциклопедія практичної психології. (б. д.). *Моральне виховання*
<http://psychologis.moralvychov.com.ua/>
- Рижанова, А. (2019). Політичне виховання студентів: Соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник ужгородського університету*, 8 (44), 151–155.
<https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.44.151-155>
- Савченко, С., & Караман, О. (2019). Абераційна соціалізація в контексті соціалізації особистості в сучасному інформаційному суспільстві. *Освіта та педагогічна наука*, 2 (71), 60–68.
[https://doi.org/10.12958/2227-2747-2019-2\(171\)-60-68](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2019-2(171)-60-68)

- Саннікова, Т. (2007). *Духовне виховання молодших підлітків засобами християнської етики* [Дис. на здобуття наукового ступення доктора пед. наук]. Інститут проблемного виховання АПН України. http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?P21DBN=p;I21D8
- Сеньовська, Н., & Лісова, О. (2021). Труднощі й переваги дистанційного навчання очима вчителів та учнів. *Scientific Journal Virtus*, 4 (54), 88–93. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20041/1/Senovska.pdf>
- Сідаш, Н. (2022). Духовне виховання студентів-філологів засобами мистецтва та художньої літератури. *Нові технології навчання*, 6 (16), 157–162. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.2022.96.22>
- Сіпакова, О. (2017). Ціннісні орієнтації студентської молоді. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 12 (19), 46–49.
- Соболева, С. (2019). Роль соціально-гуманітарної підготовки в процесі соціалізації студентів у сучасних умовах українського суспільства. *Педагогічні науки: Теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (12), 83–94. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/7311>
- Співаковський, О., Осіпова, Н., & Сніжко, М. (2017). Педагогічний експеримент для перевірки ефективності методичної системи організації алгоритмічного тестування в процесі підготовки майбутніх вчителів математики. *Інформаційні технології в освіті*, 8 (8), 23–30. <https://doi.org/10.14308/ite450199>
- Степанов, О. (2014). *Педагогічна психологія*. Академвидав.
- Стрижньова, М. (2023). Порівняльний аналіз онлайн і офлайн навчання іноземної мови студентів-програмістів. *Мова*, 38, 77–80. <https://doi.org/10.18524/2307-4558.2022.38.269912>
- Ступак, О. (2021). Молодь як соціально-демографічна група. *Духовність особистості: Методологія, теорія і практика*, 1 (100), 257–269. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-257-269>
- Тверезовська, Н., & Сидоренко, В. (2015). *Методологія педагогічного дослідження*. Центр учбової літератури.

- Указ Президента «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», № 286/2019 (2019).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
- Українська релігієзнавча енциклопедія. (б. д.). *Релігійне виховання*.
<https://ure-online.info/encyclopedia/religijne-vyhovannya/>
- Ушинський, К. (1994). *Вибрані педагогічні твори* (4-те вид., Т. 2). Либідь.
- Фіцула, М. (2010). *Педагогіка вищої школи*. Академвидав.
- Харченко, А. (2021). Особливості психологічного благополуччя студентів різних профілів підготовки. *Молодий вчений*, 4 (92), 175–178.
<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-36>
- Цілінко, І. (2017). Діагностика морально-ціннісної сфери особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2 (12), 41–44.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2013_2_13
- Цуркан, І., & Серга, Т. (2022). Кар'єрні орієнтації студентів закладів вищої освіти: Огляд методик психологічного дослідження. *Перспективи та інновації науки*, 10 (15), 117–119.
[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10\(15\)-581-593](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-581-593)
- Цюняк, О. (2021). Стан ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 4 (89), 250–255.
- Шевчук, М. (2023). Правової традиція та правова культура в системі національно-патріотичного виховання молоді. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права*, 5 (15), 54–57.
<https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/Шевчук-М.f>
- Шпак, О., Романова, Г., & Примаченко, Н. (2014). Професійно-педагогічна підготовка викладачів вищих економічних навчальних закладів як наукова проблема. *Молодь і ринок*, 10 (12), 20–25.

- Шукалова, О., & Зайцева, О. (2021). Мотивація як корелят розвитку психолінгвістичної компетентності у студентів. *Pedagogy, psychology and teaching methods: International experience*, 12 (17), 39–42.
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-114-5-9>
- Яланська, С., & Максименко, С. (2023). Забезпечення ментального здоров'я особистості в умовах вищої школи. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості*, 11 (36), 89–93.
<http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/12829>
- Biesta, G. (2021). The three gifts of teaching: Towards a non-egological future for moral education. *Journal of Moral Education*, 5 (11), 39–54.
- Cassens, M., & Städter, T. (2023). Erratum zu: Erkenntnisse aus COVID-19 für zukünftiges Pandemiemanagement. *Erkenntnisse aus COVID-19 für zukünftiges Pandemiemanagement* 11 (12), 122–128.
https://doi.org/10.1007/978-3-658-38667-2_16
- College of the Ozarks. Hard Work U. (б. д.). *College of the Ozarks hosts The National Symposium on Patriotic Education with nationally renowned speakers*. Взято 25 серпня 2023 з
<https://www.cof.edu/Portals/3/PressReleaseAmp/224.amp.html>
- Curren, R., & Dorn, C. (2018). *Patriotic education in a global age*. University of Chicago Press.
- Elearning Industry (б. д.). *5 things to consider to find the optimal length of A training course*. Взято 09 травня 2023 з
<https://elearningindustry.com/length-of-a-training-course-5things-consider>
- Febriani, S., & Nevi F., (2022). Students Moral Education as 'Moral Force' in Social Life. *Journal of Information Systems and Management (JISMA)*, 22, 8–14.
<https://doi.org/10.4444/jisma.v2i1.233>
- Fleming, M. (2018). Performativity, learning and aesthetic education. *The arts in language teaching. International perspectives: Performative, aesthetic, transversal*, 7 (68), 6–20.

- Jongsma, M. V., Scholten, D. J., van Muijlwijk-Koezen, J. E., & Meeter, M. (2022). Online versus offline peer feedback in higher education: A meta-analysis. *Journal of Educational Computing Research*, 61 (2), 329–354.
<https://doi.org/10.1177/07356331221114181>
- Kabasenche, W. P. (2016). Moral formation and moral enhancement. *Neuroscience*, 7 (2), 130–131.
<https://doi.org/10.1080/21507740.2016.1189980>
- Kretzschmar, L., & Tuckey, E. C. (2017). The role of relationship in moral formation: An analysis of three tertiary theological education institutions in South Africa. *In Die Skriflig/in Luce Verbi*, 51, 67 – 71.
<https://doi.org/10.4102/ids.v51i1.2214>
- Mark, R. A. (2023). Jugend und erste politische Aktivitäten. *Brill Schöningh* 22, 118–122.
https://doi.org/10.30965/9783657791729_002
- Reilly, T. S., & Stapleford, T. A. (2018). Science, virtue, and moral formation. *Journal of Moral Education*, 3(47), 267–271.
<https://doi.org/10.1080/03057240.2018.1484583>
- Singh, P., Sinha, R., Koay, W. L. (2021). A comparative study on effectiveness of online and offline learning in higher education. *International Journal of Tourism and Hospitality in Asia Pasific*, 4 (3), 102–114.
<https://doi.org/10.32535/ijthap.v4i3.1212>
- Thambu, N., (2021). Incorporating active learning into moral education to develop multiple intelligences: A qualitative approach. *Indonesian Journal on Learning and Advanced Education (IJOLAE)*, 3 (1), 17–29.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для проведення виховного заходу «Важливість рідної мови. Мова – ДНК нації»

Шановні студенти!

Ми запрошуємо вас взяти участь у анкетуванні до виховного заходу на тему «Важливість рідної мови. Мова – ДНК нації». Це анкетування має на мету дізнатися ваші думки, інтереси, потреби та очікування щодо цього заходу, який буде присвячений проблемі рідної мови серед студентської молоді.

Анкета складається з семи питань, які стосуються вашого досвіду, знань, проблем та побажань у сфері рідної мови. Ваші відповіді будуть анонімними та конфіденційними, і будуть використані тільки для покращення якості та ефективності виховного заходу.

Анкетування займе близько 10 хвилин вашого часу. Будь ласка, відповідайте чесно та об'єктивно.

Дякуємо за вашу участь та співпрацю!

1. Як ви оцінюєте свої знання про роль та значення рідної мови?
 - Високий рівень
 - Середній рівень
 - Низький рівень
2. Як часто ви користуєтеся рідною мовою у своєму повсякденному житті?
 - Завжди
 - Часто
 - Рідко
 - Ніколи
3. Які проблеми або труднощі ви зазвичай зустрічаєте при користуванні рідною мовою?
 - Відсутність лексичного запасу (не знаю як сказати певне слово або фразу)

- Відсутність граматичних правил (не знаю як правильно вжити певну форму або час)

- Вплив інших мов (запозичую слова або конструкції з інших мов)
- Тиск середовища (вважають, що рідна мова не престижна або не модна)
- Інші (вказіть які)

4. Як ви вирішуєте або запобігаєте цим проблемам або труднощам?

- Читаю книжки, журнали, газети рідною мовою
- Слухаю радіо, телебачення, подкасти рідною мовою
- Розмовляю з друзями, родичами, одногрупниками рідною мовою
- Вивчаю правопис, граматику рідної мови
- Захищаю своє право на користування рідною мовою перед іншими
- Іншим способом (вказіть яким)

5. Чого ви очікуєте від виховного заходу на тему «Мова – ДНК нації»?

- Отримати корисну інформацію про історію та особливості рідної мови
- Навчитися новим словам, фразам, висловам тощо рідної мови
- Поділитися своїм досвідом та проблемами з іншими студентами
- Інше (вказіть що)

6. Який формат виховного заходу ви б віддали перевагу?

- Лекція
- Семінар
- Бесіда
- Ділова гра
- Інтерактивна вправа
- Інший (вказіть який)

7. Які побажання або пропозиції ви маєте щодо виховного заходу на тему "Важливість рідної мови. Мова – ДНК нації"?

- Відкрите питання (напишіть свою відповідь)

Додаток Б

Анкета для проведення виховного заходу «Ми – вірні патріоти своєї держави»

Шановні студенти!

Ми запрошуємо вас взяти участь у анкетуванні до виховного заходу на тему «Ми – вірні патріоти своєї держави». Це анкетування має на мету дізнатися ваші думки, інтереси, потреби та очікування щодо цього заходу, який буде присвячений проблемі національно-патріотичного виховання.

Анкета складається з шести питань, які стосуються вашого досвіду, знань, проблем та побажань у сфері рідної мови. Ваші відповіді будуть анонімними та конфіденційними, і будуть використані тільки для покращення якості та ефективності виховного заходу.

Анкетування займе близько 10 хвилин вашого часу. Будь ласка, відповідайте чесно та об'єктивно.

Дякуємо за вашу участь та співпрацю!

1. Як ви оцінюєте свої знання про історичні особливості розвитку патріотизму в Україні?

- Високий рівень
- Середній рівень
- Низький рівень

2. Наскільки ви задоволені своїми знаннями про історичні особливості розвитку патріотизму в Україні?

- Дуже задоволений
- Задоволений
- Нейтральний
- Незадоволений

3. Як часто ви берете участь у заходах, присвячених національно-патріотичному вихованню?

- Завжди
- Часто

- Рідко
- Ніколи

4. Чого ви очікуєте від виховного заходу на тему "Ми – вірні патріоти своєї держави"?

- Отримати корисну інформацію про героїв та подвиги українців у боротьбі за незалежність
- Навчитися новим словам, фразам, висловам про патріотизм та героїзм
- Поділитися своїм досвідом та проблемами з іншими студентами
- Інше (вказіть що)

5. Який формат виховного заходу ви б віддали перевагу?

- Лекція
- Семінар
- Бесіда
- Інший (вказіть який)

6. Які побажання або пропозиції ви маєте щодо виховного заходу на тему «Ми – вірні патріоти своєї держави»?

- Відкрите питання (напишіть свою відповідь)

Додаток В

Анкета для проведення виховного заходу «Встигнути все»

Шановні студенти!

Ми запрошуємо вас взяти участь у анкетуванні до виховного заходу на тему «Встигнути все». Це анкетування має на мету дізнатися ваші думки, інтереси, потреби та очікування щодо цього заходу, який буде присвячений проблемі тайм-менеджменту серед студентської молоді.

Анкета складається з семи питань, які стосуються вашого досвіду, знань, проблем та побажань у сфері планування часу. Ваші відповіді будуть анонімними та конфіденційними, і будуть використані тільки для покращення якості та ефективності виховного заходу.

Анкетування займе близько 10 хвилин вашого часу. Будь ласка, відповідайте чесно та об'єктивно.

Дякуємо за вашу участь та співпрацю!

1. Як ви оцінюєте свої навички планування часу?

- Добре
- Середньо
- Погано

2. Як часто ви використовуєте календар, щоденник, планер або інші інструменти для організації свого часу?

- Часто
- Рідко
- Ніколи

3. Які проблеми або труднощі ви зазвичай зустрічаєте при плануванні часу?

- Відволікання (соціальні мережі, ігри, телебачення тощо)
- Прокрастинація (відкладання справ на потім)
- Невизначеність (неясність цілей, завдань, термінів тощо)
- Перевантаження (забагато справ, недостатньо часу)
- Непередбачуваність (форс-мажорні обставини, зміна планів тощо)

4. Як ви вирішуєте або запобігаєте цим проблемам або труднощам?

- Встановлюю пріоритети
- Розробляю план
- Контролюю час
- Уникаю відволікань
- Борюся з прокрастинацією
- Іншим способом (вказіть яким)

5. Чого ви очікуєте від виховного заходу на тему «Встигнути все»?

- Отримати корисну інформацію про тайм-менеджмент
- Навчитися новим технікам планування часу
- Поділитися своїм досвідом та проблемами з іншими студентами
- Провести час цікаво та захоплююче
- Інше (вказіть що)

6. Який формат виховного заходу ви б віддали перевагу?

- Лекція
- Семінар
- Бесіда
- Ділова гра
- Інший (вказіть який)

7. Які побажання або пропозиції ви маєте щодо виховного заходу на тему "Встигнути все"?

- Відкрите питання (напишіть свою відповідь)

Додаток Г

Анкета для проведення виховного заходу «Ментальне здоров'я студентів
під час війни»

Шановні студенти!

Ми запрошуємо вас взяти участь у анкетуванні до виховного заходу на тему «Ментальне здоров'я студентів під час війни». Це анкетування має на мету дізнатися ваші думки, інтереси, потреби та очікування щодо цього заходу, який буде присвячений проблемі ментального здоров'я серед студентської молоді.

Анкета складається з восьми питань, які стосуються вашого самопочуття, розуміння та досвіду у сфері ментального здоров'я. Ваші відповіді будуть анонімними та конфіденційними, і будуть використані тільки для покращення якості та ефективності виховного заходу.

Анкетування займе близько 10 хвилин вашого часу. Будь ласка, відповідайте чесно та об'єктивно.

Дякуємо за вашу участь та співпрацю!

1. Як часто Ви відчуваєте себе сумними?

- Часто
- Іноколи
- Ніколи

2. Як часто Ви відчуваєте себе тривожними?

- Часто
- Іноколи
- Ніколи

3. Чи повністю Ви розумієте значення поняття «Ментальне здоров'я»?

- Так
- Ні
- Частково

4. Чи користуєтесь Ви якими-небудь техніками самопомоги собі у психологічно-критичні моменти?

- Так
- Ні

5. Чи вважаєте Ви, що у суспільстві є достатньо уваги та підтримки ментального здоров'я?

- Так
- Ні

6. Чи звертались Ви до фахівців з питання допомоги Вашому ментальному здоров'ю?

- Так
- Ні

7. Який формат виховного заходу ви б віддали перевагу?

- Лекція
- Семінар
- Бесіда
- Інший (вказіть який)

8. Які побажання або пропозиції ви маєте щодо виховного заходу на тему «Ментальне здоров'я студентів під час війни»?

- Відкрите питання (напишіть свою відповідь)

Додаток Д

Сценарій виховного заходу «Важливість рідної мови. Мова – ДНК нації»»

Тема: «Важливість рідної мови. Мова – ДНК нації».

Мета:

- розширити та вдосконалити знання студентів з вкрай важливої теми важливості рідної мови;
- розповісти про історію виникнення свята рідної мови;
- виховувати повагу до рідної мови;
- формувати інтерес до вивчення мов.

Завдання:

- розкрити сутність та значення рідної мови для кожного українця;
- познайомити студентів з особливостями становлення рідної мови, а також нагадати студентам про існування проєкту «Мова – ДНК нації», що був заснований у 2017 році, за ініціативи команди з трьох українців;
- розповісти студентам про український супротив на тимчасово окупованих територіях України;
- висунути питання для дискусій: «Чи потребує відновлення українська мова сьогодні?», «Чи може людина мати кілька рідних мов?», «Які наслідки можуть бути спричинені у разі, коли людина втрачає зв'язок зі своєю рідною мовою та культурою?».
- Форма: онлайн-зустріч за допомогою платформи Teams.
- Тривалість: 45 хвилин.
- Учасники: студенти групи МСОкт01-22

Вступ.

Ведуча привітає учасників заходу, розповість про мету та завдання заходу, а також про очікувані результати(5 хв.)

Основна частина

Ведуча представить учасникам проєкт «Мова – ДНК нації», розповість про його мету, завдання та напрямки, покаже приклади матеріалів проєкту.....
(10 хв.)

Ведуча також розкаже учасникам про історію виникнення свята рідної мови, яке відзначається 21 лютого, а в Україні цей день також є Днем пам'яті жертв Комуністичного геноциду українського народу, запропонує учасникам вшанувати хвилиною мовчання пам'ять про тих, хто загинув за право користуватися рідною мовою..... (10 хв.)

Ведуча також познайомить учасників з особливостями становлення рідної мови, про етапи розвитку української мови від найдавніших часів до сучасності, про вплив інших мов на українську, про боротьбу за збереження і розвиток української мови в умовах політичного і культурного гноблення..... (10 хв.)

Ведуча також проведе для учасників невеликий конкурс на знання рідної мови, запропонує учасникам назвати слова, що містять унікальні літери та буквосполучення, які не зустрічаються в інших мовах(5 хв.)

Ведуча також розповість учасникам про український супротив на тимчасово окупованих територіях України, про підпільний рух, що залишає мітки у вигляді літери «І», покаже фотографії та відео з прикладами таких акцій (7 хв.)

Ведуча також запропонує учасникам вислови відомих людей про рідну мову, зокрема українських митців, покаже цитати та фрагменти творів на екрані.....(3 хв.)

Ведуча також згадає про втрачену ознаку української мови «двоїну».....(3 хв.)

Заключна частина.

Ведучий підсумує основні тези та висновки заходу, а також подякує учасникам за їхню активність та зацікавленість. Ведучий також запропонує учасникам висловити свої думки та враження від заходу, а також задати питання.